

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA NĚMECKÉHO JAZYKA

**PŘÍSPĚVEK K VÝZKUMU PÍSEMNÉHO PROJEVU
ŽÁKŮ NA 1. STUPNI ZŠ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Markéta Belzová

Učitelství pro základní školy, Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: PhDr. Jarmila Wagnerová, CSc.

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval(a) samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 10. dubna 2014

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji PhDr. Jarmile Wagnerové, CSc. za pomoc při vedení diplomové práce. Mé poděkování patří též paním učitelkám ze Základní škola a Mateřská škola, Praha 6, náměstí Svobody 2 a ze Základní škola a mateřská škola Na Beránku v Praze 12 za spolupráci při získávání údajů pro výzkumnou část práce.

ZADÁNÍ PRÁCE

Úvod.....	6
A: TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 Předškolní příprava na psaní.....	9
1. 1 Vývoj dětské kresby.....	9
2 Vývoj metod počátečního psaní.....	11
3 Etapy výuky psaní.....	19
3. 1 Přípravné období.....	19
3. 2 Návuk psaní písmen, slov a vět.....	20
3. 3 Opis, přepis, diktát, audiodiktát.....	21
4 Specifické vývojové poruchy učení.....	22
5 Comenia Script.....	25
5. 1 Charakteristika písma Comenia Script.....	25
5. 2 Kaligrafická forma písma.....	32
6 Kvalitativní a kvantitativní znaky písma.....	33
6. 1 Klasické vázané psací písmo.....	33
6. 2 Comenia Script.....	36
6. 3 Porovnání kvalitativních a kvantitativních znaků klasického psacího písma a písma Comenia Script.....	40
7 Správné sezení při psaní a držení psacího náčiní.....	41
B: PRAKTICKÁ ČÁST.....	46
1 Cíl, postup práce.....	47
1. 1 Postup tvorby diplomové práce.....	48
1. 2 Stanovení výzkumného problému.....	48
2 Popis zkoumaného vzorku.....	50
2. 1 Stručná charakteristika vybraných základních škol.....	52
3 Vyhodnocení výzkumného šetření.....	53
Závěr.....	70
Resumé.....	72
Summary.....	73
Seznam literatury a použitých zdrojů.....	74
Seznam příloh.....	76

Úvod

„Ke psaní musí být tři věci: pero, inkoust a rozum.“

Bengálské přísloví

V době, kdy jsem si volila téma diplomové práce, bylo velmi diskutovaným tématem nejen pro učitele, ale i pro rodiče dětí nastupující do první třídy, který typ písma je vhodnější a praktičtější pro budoucí prvňáčky. Při psaní diplomové práce *„Příspěvek k výzkumu písemnému projevu žáků na 1. stupni základní školy“* jsem měla za sebou sedm let praxe ve školství. Z toho jako rok asistentka pedagoga a šest let učení na prvním stupni, kdy jsem si mimo jiné odučila i jednu první třídu. První třída je jeden ze základních stupínků pro úspěšné absolvování povinné školní docházky.

Psaní patří společně se čtením k individuální schopnosti, kterou označujeme pojmem gramotnost. Ta se ve světové populaci pohybuje kolem 80%. Častějším tématem, o němž se mluví, je čtenářská gramotnost, která podle dlouhodobých výzkumů klesá. Přesto v poslední době je právě kladen větší důraz na schopnost psaní. Už dlouhodobě se hovoří, že písmo učící se na českých školách je složité k nácvičce, často po zrychlení tempa se stává nečitelné a s jeho čtením mají velké problémy v cizině, kde se tento typ písma objevuje už jen zřídka. Dalším argumentem pro změnu písma je, že děti se už ve školním věku často přiklánějí k psaní tiskacími tvary.

V roce 2010 se do škol dostalo nové písmo nazvané Comenia Script, jehož autorem je grafička Radana Lencová. Do pilotního programu se přihlásilo 33 škol a zkušební období trvalo dva roky. Po zprávě z ministerstva školství, které písmo schválilo, se další základní školy rozhodly nový typ psaní zařadit do svých školních vzdělávacích programů.

Téma diplomované práce jsem si vybrala zejména proto, že se písmo Comenia Script rozdělilo nejen učitele, ale i rodiče dětí, které jdou do první třídy, na dva tábory. Jedna skupina zůstává věrná tradici a druhá skupina se nebojí jít vstříc novým věcem. Já sama nevím, ke které skupině se mám přidat. Každé písmo skrývá své výhody i nevýhody, a proto jsem se rozhodla nad tímto tématem se více zamyslet a pomocí testování na žácích porovnat, jaké písmo je pro dnešní školáky lepší a do budoucna využitelnější.

V teoretické části diplomové práce jsem se zaměřila na zralost a připravenost dětí na vstup do školy z hlediska dovednosti psaní. Zabývám se historií metod nácviků psaní a především podrobněji seznamuji s novým typem písma Comenia Script, s jeho příčinami vzniku a kvantitativními a kvalitativními znaky, s celkovou filozofií a metodikou. Vždy čerpám z odborné literatury a periodik se školní tematikou.

V praktické části jsem děti podrobila testování, kde se zaměřuji na tempo psaní, chybovost a čitelnost jako na nejdůležitější znak nového typu písma Comenia Script. Ráda bych se více přiblížila k odpovědi na otázku, kterou si klade nejdén člověk. Je nové písmo lepší než stávající klasické písmo? Jaké jsou výhody a nevýhody obou typů písma?

A: TEORETICKÁ ČÁST

1 Předškolní příprava na psaní

Jeden z nejdůležitějších aspektů v předškolní přípravě na psaní je dětská kresba. Dětskou kresbou se zabývá mnoho odborníků z různých odvětví. Především mezi ně patří psychologové, speciální pedagogové a pedagogové výtvarné výchovy. Dětská kresba patří k prvotním orientačním odhadům úrovně vývoje rozumových schopností, a to hlavně u předškolních a mladších školních dětí. U starších dětí už není možné tuto metodu využít, protože kresebné dovednosti v mladším školním věku dozrají a už se příliš nemění. Kresba poskytuje informace o rozvoji jemné motoriky, zachycuje deficity v oblastech motoriky, vizuomotorické koordinace a vizuální percepce, zrakového a prostorového vnímání, také informuje o emocionalitě dítěte a o jeho vztazích a postojích.

1. 1 Vývoj dětské kresby

První grafické pokusy se nejčastěji odehrávají před druhým rokem dítěte, můžeme je nazvat čmáráním nebo čáráním. Jsou to nahodilé spontánní tahy na papíře. Dítě tužkou pohybuje a má z toho radost, důležitá je pro něj viditelná stopa, kterou tužka po jeho pohybu zanechává. Pohyb nepramení jen z paže, ale z celého trupu, často hýbe i hlavou a jinými částmi těla. Proto jsou tahy velké, někdy dosahují až dvaceti centimetrů a jsou prováděné v různých směrech. Jejich tvary jsou obloukovité.

Ve třech letech dítě zvládne napodobit jednoduché tvary, hlavně horizontální, vertikální a kruhové čáry. Vertikální linie často předcházejí před horizontálními liniemi. Dítě začíná kreslit obrysové tvary a nakreslí kruh, který je důležitým tvarem v rozvoji, pod nímž si může představit různé objekty, například slunce, lidskou hlavu, míč nebo strom. Někteří pedagogové tuto etapu nazývají jako prvotní obrys, který vznikne, když dítě opakovaně seskupí kresbu vyjadřující význam, který má dítě na mysli.

Kolem čtvrtého roku dítě zobrazuje základní podoby předmětů a vyznačuje jejich znaky, které jsou pro něj nejdůležitější. Jedním ze znaků vývoje kresby je nakreslení křížku. Dítě kreslí takzvaně lineární náčrt, postava je zobrazena jedním kruhovitým tvarem

(představuje hlavu, krk i tělo), k němuž paprskovitě připojuje několik čar (někdy se můžeme setkat s pojmem „hlavonožec“).

Období realistické kresby přichází mezi pátým a šestým rokem. Dítě nadále přidává detaily, postavu kreslí i s oblečením, které rozlišuje podle pohlaví. Objekty jsou kresleny převážně ze základního pohledu zepředu. Pětileté dítě dokáže napodobit čtverec a v šesti letech dítě zvládne trojúhelník.

Po desátém věku kresebné dovednosti pomalu ukončují svůj vývoj a moc se nemění. Nastupuje období naturalistické kresby. Dítě pomocí kresby dokáže vystihnout pohyb, proporce, perspektivu, uplatňuje stínování a postavu znázorňuje z profilu. Dokáže kreslit podle předlohy nebo modelu a kreslí tak, jak se mu předměty skutečně jeví.

Počátky dětské kresby úzce souvisí s vývojem úchopů psacího náčiní. Popis grafomotorického vývoje si uvedeme v tabulce.

Věk (přibližně)	Motorika
2–4 měsíce	<ul style="list-style-type: none"> náhodné uchopení
4–6 měsíců	<ul style="list-style-type: none"> radiálně-palmární (dlaňový) úchop
11–13 měsíců	<ul style="list-style-type: none"> jemný pinzetový (klišťkový) úchop izolované používání ukazováčku
16–18 měsíců	<ul style="list-style-type: none"> první zkušenosti s tužkami – spíše náhodné
18–24 měsíců	<ul style="list-style-type: none"> koordinované pohyby je možné strukturovat list papíru, jíst lžiči začíná řízení pohybu (stop – nový začátek) dovnitř otočený příčný úchop
2–3 roky	<ul style="list-style-type: none"> pohyby při kreslení jsou koordinovanější a jemnější formy jsou rozmanitější, zprvu hranaté, pak kulaté používání prvních prvků písma začíná intenzivní čmárání dítě může listovat stránkami
3–4,5 roku	<ul style="list-style-type: none"> začínají pravidelné, kontinuální pohyby při kreslení zlepšují se tvarové variace příčný úchop s nataženým ukazováčkem dítě může kreslit čáry izolované a klikaté, provádět pohyby určitým směrem, linie jsou diferencovanější tužku drží v prstech dítě může kreslit kruhy (nejprve otevřené – později zavřené) pohyby se mohou cíleně vracet k výchozímu bodu, umí vymalovat kruh
4,5–5 let	<ul style="list-style-type: none"> smysluplná kresba „hlavonožce“ představujícího panáčka grafické formy jsou uspořádány tak, že dávají smysl dovede uchopit štětec dva body spojené čarou od pěti let jsou možné vědomé změny směru při pohybu tužkou dítě umí nakreslit kříž možné nepřetržité, více či méně pravidelné pohyby
5–7 let	<ul style="list-style-type: none"> dítě umí obkreslit a také samostatně namalovat velké postavy kreslí se správně uchopenou tužkou
6–7 let	<ul style="list-style-type: none"> je možné psaní a kreslení v linkách, kresby i písmo se zmenšují
7–8 let	<ul style="list-style-type: none"> písmo je spojitější a plynulejší
od 8 let	<ul style="list-style-type: none"> písmo se individuálně vyhraňuje

Obrázek č. 1 – grafomotorický vývoj¹

¹ MLČÁKOVÁ, R. Grafomotorika a počáteční psaní, s. 33.

2 Vývoj metod počátečního psaní

Quintilian² začal používat při nácviu psaní tabulky s vyrytými písmeny. Později tím vznikla metoda kopírovací. Žáci cvičili psaní jednotlivých tvarů písmen kopírováním, objížděli tvary písmen tak dlouho, dokud si nevtiskli do paměti tvar písmene. Metoda to byla sice mechanická bez metodického vedení a prováděná jen samoučením, ale přetrvala několik staletí. Pokrokem v metodice bylo, když učitel v počátcích vedl žákovi ruku. Používala se hlavně do 17. století, ale uplatnila se i v 18. a v první polovině 19. století. Dnes se používá jen při nácviu obtížnějších tvarů nebo spojů jako doplněk k jiným metodám.

V 17. století žil jeden z nejvýznamnějších pedagogů naší historie, Jan Amos Komenský. Převzal kopírovací metodu, jen vyrytá písmena zaměnil za černou tabulku s červeně napsanými písmeny. Výhodu viděl v tom, že se žáci neomezovali v pohybu, písmena obtahovali bílou křídou. Další novinkou bylo linkování pro pravidelnou velikost písma.

Postup podle J. A. Komenského probíhal tak, že nejdříve psali žáci křídou na tabulku, aby mohli nepovedený pokus smazat, poté na tabulku psali husím brkem namočeným v rozmočené křídě (tabulku používali několik týdnů) a až později psali inkoustem na papír. Později J. A. Komenský ustoupil od kopírovací metody a doporučil metodu pomocných linek, která se rozšířila hlavně v 18. a 19. století. Nahradila některé nedostatky kopírovací metody, například linky napomáhaly psát se s klonem, určovaly potřebné rozměry a napomáhaly lépe vázat písmena. Metoda byla jednodušší, žáci nemuseli při psaní překonávat mnoho obtížných kroků najednou. Komenský dále doporučoval nacvičovat jedno až dvě nová písmena denně. Prosazoval psát nejdříve velká tiskací, která jsou jednodušší a snáze se píšou. Poté následoval nácvik malých písmen společně s jejich výslovností. Učilo se tedy současně čtení i psaní.

Švýcarský pedagog Johan Heinrich Pestalozzi³ kolem roku 1820 zavedl syntetickou metodu. Nejdříve se měly psát prvky písmen, poté jednotlivá písmena, slabiky a celá slova a věty. Nácvik psaní dělil na dvě etapy. První etapa se nazývala kresebná příprava, kreslily se přímkou, úhly, čtverce, a trojúhelníky. Druhá etapa byla vlastní nácvik psaní syntetickou

---

² Římský řečník, žil v letech 35 až 100 našeho letopočtu.

³ 12. 1. 1746 – 17. 2. 1827, švýcarský pedagog a edukační reformátor, filozof, filantrop a politik.

metodou, na písmena byl dán největší důraz, žáci je psali tak dlouho, dokud je bezpečně neovládali. Používaly se velmi složité liniatury. Písmena měla ozdobné tvary, stínové a vlasové tahy.

I anglický pedagog J. Carstairs propagoval syntetickou metodu, i když ji trochu poupravil. Jeho verzi metody se také někdy říkalo americká nebo filozofická, využívala se v Americe. Více se zaměřil na fyziologickou činnost orgánů psaní, studoval činnost svalů paže, ruky, prstů, očí. Rozlišoval tři druhy pohybů - pohyb ramene, pohyb ruky a předloktí a pohyb ukazováčku, prostředníčku a palce. Výcvik byl orientovaný na hbitost v psaní. Před samotným psaním prováděl cviky na uvolnění a rozhýbání zmiňovaných částí těla.

Další rozšířenější metodou byla taktovací. Zakladatelem byl Andoryer. Šiřitelé byli vysloužilí vojáci, kteří se stali pedagogy. Učitelé vyťukáváním úderů a pravidelným počítáním (raz, dva, tři,...) udávali pracovní tempo žáků. Na dané povely žáci zasedli do lavic - raz, upravili si sešit - dva, správně uchopili pero - tři, správně namočili pero do inkoustu - čtyři, udělali první tah písmene – pět a tak dále. Na povely i psaní ukončili: odložili pero – raz, rovně seděli – dva, dali ruce před sebe – tři... Propagátoři udávali tyto přednosti taktovací metody⁴

- vyučování psaní probíhalo hromadně, všichni žáci v tutéž dobu konali stejnou činnost
- při vyučování psaní byl pořádek a kázeň
- udržovalo se vysoké pracovní tempo všech žáků
- pro učitele byla snazší kontrola

Ale jako každá jiná metoda měla i své nevýhody⁵

- tato metoda je vhodná až po nácviku písmen, měla by se využít, až když je nácvik dokončen
- počítat by měl jen jeden člověk, učitel nebo žák, nemělo by se počítat sborově
- psaní taktovací metodou je velmi vyčerpávající a nácvik trval déle než u jiných metod

Metoda vznikla ve Francii, rozšířila se do Německa a odtud i k nám. Známa byla i v Rusku a Rakousku.

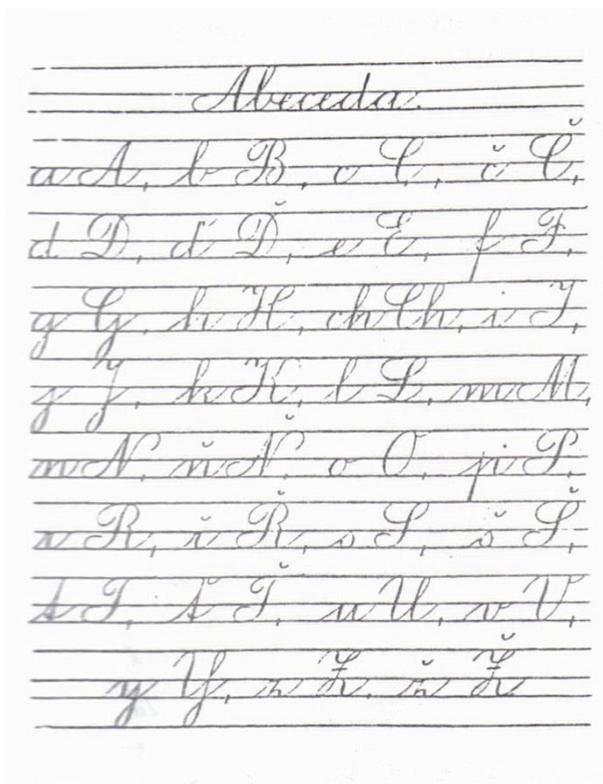
V 19. století byla velká pozornost věnována tvarům písmen, probíhala normalizace⁶. V začátcích se psalo do čtvercových sítí, poté do čtyř vodorovných linek.

---

⁴ WAGNEROVÁ, J., Didaktika psaní, s. 37

⁵ WAGNEROVÁ, J., Didaktika psaní, s. 37

⁶ Výsledkem normalizace jsou normy, předpisy a pravidla definující určité standardy.

Obrázek č. 2 – písmo z 19. století⁷

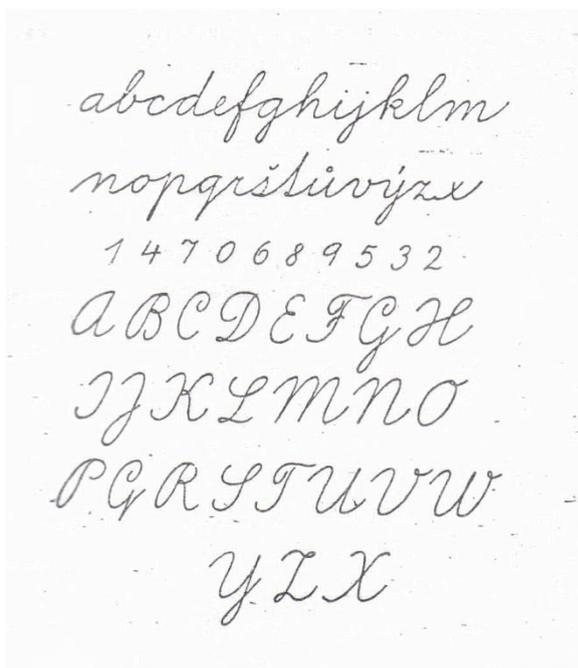
Velikost písma se postupně zmenšovala, byla určena liniaturou, která byla odlišná pro každý ročník. Ještě do roku 1860 se k psaní používalo převážně brkové a rákosové pero. Levnější varianta používaná v obecných školách byla pera z husích brk, dražší varianta používaná písaři byla z brk labutích, pštrosích, tetřevích nebo havraních. Umělá pera se vyráběla z různých kovů, například zlata a stříbra, nejvíce se však ujala pera z oceli. Vyráběla se i pera z kostí a želvoviny.

Hlavní slovo v metodice psaní měl v tomto období J. V. Svoboda a Tomáš Vorbes. Svoboda v roce 1841 napsal učebnici Malý písář, kde doporučuje metodu podpořenou zábavnou činností. Požadoval psaní latinkou a nacvičoval počáteční krasopis a pravopis. Vorbes zas propagoval metodu psacího čtení, která byla pro něj nejpřirozenější.

Další změnou byl sklon písma. Do té doby nebyl normován a každý ho požíval podle svého uvážení. Nakonec bylo prosazeno stojaté písmo a roku 1891 předepsáno školní radou jako norma. Důležitým tématem byl i krasopis, zavedly se samostatné hodiny a byl na něj dbán velký důraz.

⁷ WAGNEROVÁ, J., Didaktika psaní, s. 10.

Reforma psaní pokračovala i ve 20. století. Před 1. světovou válkou se k filozofickému hledisku přidalo hledisko psychologické. Důraz byl dán i na správné sezení, držení pera, poloze sešitu a plynulému pohybu při psaní hned od počátku psaní. Roku 1930 byly vydány nové osnovy a hodiny krasopisu byly zrušeny, zavedl se nový předmět nazvaný psaní. V roce 1932 byly vydány nové tvary písmen.

Obrázek č. 3 – tvary písmen z roku 1932⁸

V této reformě se ještě podařilo odstranit složitou liniaturu, zůstala pouze jedna linka, zavedli se jednotné sešity, kuličkové pero nahradilo ostré, odstranili se stínové a vlasové tvary a psaní bylo v první a druhém ročníku připojeno k mateřskému jazyku.

Od roku 1937 se používala metoda pauzovací. Jednalo se o metodu mechanickou. Tištěný vzor si žáci vložili pod list papíru a obtahovali jej. Nejdříve používali tužku, později psali perem. Obtahování vzoru mělo pomoci psát ve správném tvaru a se správným sklonem.

Mezi přední metodiky ve 20. století patří Josef Kožíšek⁹. Při nácvičku psaní prosazoval způsob, který se opíral v přípravě o velká tiskací písmena. Ve svém bádání

⁸ WAGNEROVÁ, J., Didaktika psaní, s. 11.

⁹ 6. 7, 1861 – 6. 7. 1933, učitel, ředitel literárního oddělení Státního nakladatelství v Praze, psal básně pro děti, mezi neznámější knihy patří Poupata, čítanky Ráno, Studánka, autor pedagogických článků zaměřený na počátečné čtení.

došel k závěru, že malá písmena tiskací abecedy jsou moc složitá a berou pozornost tvořením myšlenek. Byl toho názoru, že větší pozornost by měl mít samotný obsah textu. Písmo tedy muselo být jednodušší a přístupnější, a proto byl vhodnější prvotní nácvik psaní velkých tiskacích písmen. Bral to i jako nácvik na psaní psacího písma. Svoji metodu nazýval genetickou¹⁰. Velká tiskací písmena jsou pro děti velmi jednoduchá a zkoušejí je psát už v předškolním věku. Skládají se jen z přímek a oblouků, metoda se zakládá na historickém vývoji písma. Nejprve žáci zachycují své myšlenky kresbou, poté symboly a nakonec své myšlenky zapisuje hůlkovým písmem. Tedy nejprve byl žák v roli písaře a až pak v roli čtenáře. Kožíšek vedl k analytickému osvojení počátků psaní. Podle této metody se učilo od 20. do 50. let 20. století. Za obnovení genetické metody se v roce 1995 zasloužila Jarmila Wagnerová, která vydala soubor učebnic podporujících tuto metodu.

Dalším pedagogem a metodikem byl Václav Příhoda¹¹, který propagoval globální nácvik psaní. Tato metoda vychází z celku, píšící se rovnou celá slova a krátké věty. Kladem pro tuto metodu je, že podporuje plynulost a jednotný sklon písma, vše je přípravou pro hbité písmo. Rozdílem od jiných metod bylo, že žáci neměli v sešitech předepsané vzorové tvary, ale pouze napodobovali pohyb učitelovy ruky při psaní. V prvním pololetí prvního ročníku psali žáci pouze tiskací písmo velké abecedy a v rámci kreslení nacvičovali některé základní tvary psacího písma. Psát celá slova nebo věty začali až ve druhém pololetí.

Obě zmíněné metody mají hodně společného a propagoval je i František Jungbauer¹². Více se přiklonil k analytické metodě nácviku psaní, k metodě o vyjadřování myšlenek. Vydal normalizované sešity Sešit malého písaře 1., 2., 3. určený prvňákům a mluvnické sešity pro druhý ročník.

Mezi další propagátory globální metody patřil J. Korejs¹³. Nácvik psaní měl probíhat metodou pokus a omyl. Důležitou složkou pro nácvik psaní je zraková paměť dítěte, proto doporučoval cvičit schopnost vnímání, reprodukování vjemu a technické provedení písma. Korejs tvrdil, že psát se naučíme psáním a nápodobou od učitele.

H. Kohoutek se zas rozhodl pro analytické psaní, tvrdil, že napřed probíhá čtení psaného textu a až potom psaní. Myslel si, že dítě může psát, aniž by znalo a umělo tvary písmen, k tomu má využívat jednoduché náčrty.

---

¹⁰ Geneticky – týkající se geneze, vzniku a původu.

¹¹ 7. 9. 1889 – 18. 11. 1976, pedagog, didaktik, psycholog.

¹² 1. 1. 1895 – 24. 2. 1941, učitel a autor knih pro mládež

¹³ 30. 12. 1897 – 24. 8. 1965, učitel pokusné reformní školy, publicista, propagátor globální metody.

Roku 1951 byla zakázána globální metoda, a proto se musely přepsat učebnice. Autoři se přiklonili k analyticko-syntetické metodě. Věnoval se nedůraz na přípravné cviky, při kterých se měli žáci naučit držet správně tužku nebo pero. Dále se dbalo na zlepšení jemné motoriky, k tomu byly určeny různé hry, například vystřihování, modelování, vytrhávání, navlékání korálků a jiné. S přípravou na psaní se začalo ve stejné době jako s přípravou na čtení, tedy v době procvičování sluchové analýzy a syntézy. Psát psacím písmem se začalo až po zvládnutí tiskací abecedy. Pořadí psacího písma bylo určeno podle tvarové a vazebné obtížnosti. Nejdříve se nacvičovaly jednotlivé prvky, později písmena, slabiky, slova jednoslabičná, dvojslabičná, poté dlouhá slova a celé věty. Analyticko-syntetickou metodu uplatňoval v počátečním psaní Hynek Kohoutek¹⁴, spojoval říkanky a psací cviky, využíval obrázky kreslené jedním tahem. Z Kohoutkovy koncepce vycházely učební osnovy z roku 1983.

Několik desítek let ovlivňovala nácvik čtení a psaní Jarmila Hřebejková. Nejdříve doporučovala cvičení na uvolňování svalů a kloubů, například navlékání korálků, vytrhávání obrázků, kroužení zápěstím, svírání a otvírání dlaně a prstů a jiné. Dále pak bylo potřeba nacvičit správné držení měkké tužky a až potom začít psát jednodušší samohlásky a spojit psaní se čtením. Při seznamování s prvními hláskami se začínají psát první písmena. Hřebejková používala výhradně syntetický postup, tedy postup od písmene, přes slabiku, ke slovům a větám.

Osnovy z roku 1991 dávaly učitelovi větší volnost, mohl svobodně vybírat z různých učebních materiálů. Psaní se stalo v 1. ročníku součástí českého jazyka a bylo propojeno s výukou čtení, které rozdělili do tří fází. První fáze bylo předslabikářské čtení, které obsahuje přípravné uvolňovací kresebné cviky, nácvik prvků písmen a číslic. Ve druhé fázi, slabikářové, získávají žáci základní písařské dovednosti a návyky. To vše si upevňují během fáze poslabikářské.

Důležitým mezníkem v novodobé historii školství byl rok 1995, kdy byl vytvořen Standard základního vzdělávání. Roku 1996 byly vytvořeny tři vzdělávací programy:

- Základní škola
- Obecná a občanská škola
- Národní škola

Druhý a třetí zmíněný vzdělávací program byl podmětem pro další vývoj v kurikulárních reformách. Postupně byl vyvíjen vládní dokument, „Národní program

---

¹⁴ 2. 7. 1905 – 6. 5. 1978, spisovatel, dramatik, autor pedagogických příruček.

rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílá kniha)“, který byl podroben kritickému zkoumání a v souladu se změnami společenské situace revidován. Konečná podoba Národního programu rozvoje vzdělávání byla po zpracování připomínek jednomyslně schválena na zasedání Vlády České republiky v únoru 2001. Tyto postupné změny a usnesení vyústily roku 2004 zavedením Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Tato reforma měla velký vliv na vnitřní reformu škol, až nyní mohly školy uzpůsobit obsah učiva a podobu školy místním podmínkám a zaměřit se na individualitu žáka. Výuka psaní v Rámcovém vzdělávacím programu patří do vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace, vzdělávací obor Český jazyk a literatura, kde se žáci učí užívat mateřský jazyk v jeho mluvené i písemné podobě. Rámcový vzdělávací program prochází postupným vývojem, poslední velké změny nastaly ve školním roce 2013/2014. Velkou předností tohoto programu je využití více metod k výuce počátečního psaní. Dříve se mohla využívat pouze analyticko-syntetická metoda, dnes školy mohou volit kromě už zmíněné metody i metodu genetickou, nebo se rozhodnout pro alternativní metodu. Školy si učivo plánují do jednotlivých ročníků nebo delších časových období, do tzv. školních vzdělávacích programů, kde se zapsané učivo stává pro školy i jejich žáky závazné.

Rámcově vzdělávací program stanovuje očekávané výstupy po určitých obdobích (první stupeň se dělí na první období – 1. až 3. ročník, druhé období – 4. až 5. ročník). Výstupy prvního období jsou pouze orientační, nezávazné, ale výstupy na konci druhého období jsou závazné.

Pro tuto práci jsou důležité očekávané výstupy prvního období. V Rámcově vzdělávacím programu ve vzdělávacím oboru Český jazyk a literatura, komunikační a slohové výchově jsou formulovány takto:

- Žák zvládá základní hygienické návyky spojené se psáním.
- Žák píše správné tvary písmen a číslic, správně spojuje písmena i slabiky; kontroluje vlastní písemný projev.
- Žák píše věcně i formálně správně jednoduchá sdělení.

V konkrétním učivu, které je sepsáno pro všechny ročníky prvního stupně, je řečeno, že v písemném projevu by měl žák zvládnout základní hygienické návyky, mezi ně patří správné sezení, správné držení psacího náčiní, dodržování hygieny zraku. V technice psaní je obsažena úhlednost, čitelný a přehledný písemný projev a formální úprava textu. Dále jsou v učivu zmíněny žánry písemného projevu (adresa, blahopřání,

pozdrav z prázdnin, omluvenka, zpráva, oznámení, pozvánka, vzkaz, inzerát, dopis, popis, jednoduché tiskopisy – přihláška, dotazník, vypravování).

V jazykové výchově výstupy, které se týkají psaní, jsou tyto:

- Žák odůvodňuje a píše správně: i/y po tvrdých a měkkých souhláskách i po obojetných souhláskách ve vyjmenovaných slovech; dě, tě, ně, ú/ů, bě, pě, vě, mě
- mimo morfologický šev; velká písmena na začátku věty a v typických případech vlastních jmen osob, zvířat a místních pojmenování.

3 Etapy výuky psaní

3. 1 Přípravné období

Předškolní příprava na psaní se začala objevovat už v osmdesátých letech dvacátého století. Nejčastěji se doporučovalo vést děti k přiměřeným grafickým projevům, nejdříve děti čmáraly, grafické hry se doprovázely říkankami, které se převážně prováděly ve stoje. V sedě by si děti neosvojily potřebný svalový tonus a zafixovaly by si nežádoucí návyky, které by se ve škole obtížně odnaučovaly. Prosazovalo se, aby děti v mateřské škole především spontánně čmáraly pomocí křídly nebo navlhčené houby na velké tabule. Velkým přínosem pro nacvičení správné pohybové koordinace bylo, když dítě tyto hry vyhledávalo spontánně a projevovalo radost z každého pohybu. Bylo důležité děti nenutit do konkrétních tahů. Kresba s přesně vedenou linií v předčasném věku by mohla vést ke grafospasmům¹⁵. Grafická linie by zůstala trvale křečovitá, a mohla by se přenést i do samotného psaní.

Základní náplní v přípravě na psaní v předškolním věku je rozvoj hrubé a jemné motoriky a grafomotoriky, nácviku a zafixování správného držení psacího náčiní. K usnadnění v dnešní době slouží tzv. trojhranný systém, kdy tvar pera nebo tužky je vytvářen pro správný úchop psacího náčiní do trojhranu. Je vytvořena varianta pro praváky i pro leváky. Hrubou motoriku rozvíjíme pomocí chůze, běhu, různých odrazů nebo při hrách s míčem. Jemná motorika, tedy jemné pohyby prstů se procvičují za pomoci specifických pohybů a poloh prstů ruky, pro zpestření a navození motivace můžeme k tomu přidat různé říkanky a básničky. Dále k tomuto rozvoji poslouží různé obkreslování, vykreslování a vypichování kontur šablony hřebíčkem. Obratnost ruky procvičíme modelováním a hnětením plastelíny, navlékáním korálků, stavěním z kostek, vystřihováním, vytrhováním z papíru, prací s vatou a textilem. Praktická a pro děti zábavná je hra se stavebnicí Lego a puzzle. Důležitým ukazatelem je úroveň sebeobsluhy, zapínání knoflíků a zavazování tkaniček u bot. Tato cvičení se dají doplnit lehkou masáží prstů, dlaně a hřbetu ruky pomocí míčku s jemnými bodlinkami, poklepáváním a krouživými pohyby.

---

¹⁵ Písařská křeč, neschopnost psát, způsobená náhlou křečí některých svalů předloktí a ruky.

3. 2 Návnik psaní písmen, slov a vět

Žáci se učí psát nejdříve jednotlivá písmena samostatně, ze kterých později skládají slabiky a celá slova. Návnik jednotlivých písmen by měl začít sluchovou analýzou. Poté učitel písmeno napíše na tabuli nejen ve zvětšeném měřítku, ale i v takové velikosti, kterou budou později psát děti. Psaní je doprovázeno popisným komentářem, který učitel několikrát celý zopakuje. Žáci si písmeno zkouší psát prstem ve vzduchu, modelovat z různých materiálů (modelína, drátek, provázek), zkouší ho psát na velký formát jako je tabule, velký arch papíru, žákovské tabulky. Tyto všechny činnosti slouží k lepšímu zapamatování si tvaru písmene.

Než začne psaní do samotných písanek, měli by si žáci procvičit svalstva ruky a zopakovat si pravidla správného sezení, držení tužky a dodržování hygienických návyků. Vzorové písmeno v písankách slouží k opakovanému obtažení, často bývají první písmena předepsána, vytečkována nebo jsou naznačeny jen určité části písmene, které žák obtáhne a zbylý tvar sám dopíše. Opis podle předlohy je pokládán za nejpřirozenější procvičování pro dodržování všech kvalitativních znaků písma. Učitel by měl mezi dětmi procházet a pečlivě kontrolovat jejich práci. Nedaří-li se žákovi písmeno nebo jeho část napsat, měl by návnik v písance zastavit a potřebnou část individuálně procvičit. Učitel by měl děti povzbuzovat, chválit a vytvářet pozitivní atmosféru.

Psaní slabik a slov by měly předcházet rytmické uvolňovací cviky pro podporu psaní zleva doprava (například vlnovky). Při samotném psaní prvních slabik nebo slov se nejdříve text přečte a analyzují se jednotlivé hlásky a písmena. Při návniku je kladen důraz na správné napojení písmen a plynulé posouvání píšící ruky po podložce. Slova i slabiky se mohou také procvičit na tabuli, obtahováním na papíře nebo na fólii. Po samotném napsání by měl být žák veden ke zhodnocení a kontrole. Kontrolu by měl soustředit na správné tvary písmen, počet písmen a jejich uspořádání, napsání diakritických znamének. A napojení písmen kontrolovat pomocí porovnávání s předtištěnou předlohou.

3. 3 Opis, přepis, diktát, audiodiktát

Opis je nejjednodušší forma psaní. Žáci píšou stejným typem písma jako je napsaná předloha. V životě se s ním setkáme jen velmi výjimečně, ale využívá se v počátcích psaní, kdy se žáci učí psát nová písmena nebo slova. Žáci dodržují jednotný postup, nejdříve si předepsaný vzor přečtou a pozorně prohlédnou, poté jej napíšou a se vzorem porovnají, případné nedostatky opraví a doplní.

Přepis je obtížnější než opis, protože předloha je napsaná v jiném typu písma než žáci píšou. Nejčastěji je předloha napsaná tiskacím písmem a žáci píšou psacím typem písma. V této fázi musí být tvary procvičovaného typu písma už zafixované. U tohoto způsobu psaní je dovolen tichý audiodiktát. Kdyby žáci psali jen podle předlohy jednotlivá písmena, narušovalo by to jednotnost písma a rozvoj plynulého psaní.

K procvičování nejen psaní, vybavování tvarů písmem nebo spojování písmen do slov, ale i analyzování slov na hlásky slouží diktát. První diktáty by měly být velmi krátké, jen jednotlivá písmena, později můžeme přejít ke krátkým slovům a větám. Důležité je, aby se učitelé vyhnuli diktování slov s neprobranými gramatickými jevy. Žáky vedeme k sebekontrolě, učitelé kontrolují správné tvary písmen a jejich správné pořadí ve slovech.

Velmi obtížná forma procvičování je audiodiktát. Žáky vede nejen k procvičování psaní, ale také k formulování vlastních myšlenek a názorů. Užívá se při volném psaní, popisu obrázku nebo při písemném odpovídání na otázky.

4 Specifické vývojové poruchy učení

Definice specifických vývojových poruch je tato: „Poruchy učení je termín označující heterogenní skupinu obtíží, které se projevují při osvojování a užívání řeči, čtení, psaní, naslouchání a matematiky. Tyto obtíže mají individuální charakter a vznikají na podkladě dysfunkcí centrální nervové soustavy. Ačkoliv se poruchy učení mohou objevovat souběžně s jinými handicapujícími podmínkami (například sensorická postižení, mentální retardace, poruchy chování) nebo vnějšími vlivy (například kulturní odlišnosti, nedostatečné, popř. neúměrné vedení), nejsou poruchy učení přímým důsledkem těchto podmínek nebo vlivů.“¹⁶ Poruchy učení se tedy mohou objevovat souběžně i s jinými defekty, ale nejsou jejím důsledkem. O specifických vývojových vadách můžeme hovořit u dítěte s minimálně průměrnou inteligencí, u dětí například s mentální retardací se hovoří „pouze“ o příznacích dyslexie, dysgrafie, dyskalkulie atd. Mentální retardace je sama o sobě poruchou primární, která ovlivňuje psychiku dítěte a nejde ji zaměňovat se specifickými poruchami učení.

Označení „specifické“ můžeme používat z důvodu, protože porucha se určuje svými specifickými znaky. Označení „vývojové“ zas proto, že se mohou objevit během vývoje jedince, hlavně v té době, kdy je na danou osobu kladen velký důraz na rozvinutí individuálních specifických schopností čtení, psaní, pravopisu a počítání, tedy při osvojování příslušných školních dovedností.

Ke specifickým vývojovým poruchám řadíme dyslexii, dysortografii, dysgrafii, dyskalkulii, dysmuzii, dyspinxii a dyspraxii.

Společná předpona „dys“ značí rozpor, deformaci, nebo že určitá funkce není dostatečně vyvinutá. Zbylá část názvu je odvozená z řeckých nebo latinských označení určitých činností.

Mezi méně často objevující se poruchy učení patří dysmuzie – odvozená od řeckého slova Múza, bohyně umění. Dysmuzie označuje specifickou poruchu postihující schopnost vnímání a reprodukce hudby. Dyspinxie – z latinského slova pingo, pingere, malovat, kreslit, je názvem pro specifickou poruchu výtvarných schopností, tedy je charakteristická nízkou úrovní kresby. Dyspraxie – z řeckého slova praxis, čin, jednání,

---

¹⁶ Perspectives on Dyslexia, 1991, in ZELINKOVÁ, O., 2003, s. 10

je specifickou poruchou schopností vykonávat složitější úkony. Nejčastěji postihuje osvojování, plánování a provádění volných pohybů a neobratnost.

Častěji skloňované a diagnostikované jsou poruchy, které více souvisejí se psanou a čtenou řečí. Nejznámější a často název označují všechny poruchy učení je dyslexie – odvozené od latinského slova lego, legere, číst. Dyslexie je specifickou poruchou čtení. Projevuje se neschopností naučit se číst za běžného výukového vedení a úroveň čtení je výrazně nižší než úroveň všeobecné inteligence a příčinou zhoršeného čtení nejsou ani sociokulturní příležitosti. Dyslexie velmi ovlivňuje školní úspěšnost dítěte.

O této poruše publikoval jako první (1904) profesor Antonín Heveroch¹⁷, který se ve svém článku zmiňuje o jedenáctileté holčičce, která i přes velmi dobrou paměť a dobré výsledky v matematice nebyla schopna naučit se číst¹⁸. Počátky moderní práce s dyslektiky začaly v Čechách v 50. letech 20. století, kdy J. Langmeier, Z. Matějček, O. Kučera, Z. Žlab a J. Jirásek spolupracovali s centrem v Dětské psychiatrické léčebně v Dolních Počernicích, kde roku 1965 vznikla druhá „dyslektická“ třída. První třída vznikla roku 1962 při Dětské fakultní nemocnici v Brně. V roce 1971 vznikla první samostatná základní škola pro dyslektiky v Karlových Varech.

Označení dyskalkulie vzniklo z latinského slova calculus, počet. Jedná se o specifickou poruchu matematických funkcí. Žáci s touto poruchou mají mimo jiné obtíže v orientaci na číselné ose, nejsou schopni provádět základní matematické operace, tedy sčítání, odčítání, násobení a dělení. Potýkají se s poruchou v prostorové a pravolevé orientaci, často zaměňují číslice vizuálně si podobná, například číslice 6 a 9.

Schopnost abstraktního myšlení je základem pro matematiku, a to je spjata s intelektovou vyspělostí, proto se tato specifická porucha učení nejčastěji diagnostikuje až ve druhém období 1. stupně.

Mezi poruchy psané řeči patří dysortografie, odvozená z řeckého slova orthos, správný a grafó, píši. Konkrétně tedy značí specifickou poruchu pravopisu.

Specifická porucha dysortografie se netýká celé oblasti gramatiky, ale pouze takzvaně specifických dysortografických jevů, například je to záměna krátkých a dlouhých samohlásek, nerozlišování slabik di - dy, ti - ty, ni - ny, vynechávání, přidávání nebo zaměňování písmen či celých slabik. Mezi specifické chyby patří i specifická asimilace¹⁹, která se projevuje obtížemi ve sluchovém rozlišování hlásek, které jsou si zvukově nebo

---

¹⁷ (19. 1. 1869 – 2. 3. 1927), český psychiatr a neurolog

¹⁸ <http://specou.cz/wp-content/uploads/2013/04/SPU-prez.pdf>, 25. 1. 2014

¹⁹ Asimilace = přizpůsobování, připodobňování; splývání, spodoba

artikulačně blízké, a artikulační neobratností, kdy dítě umí vyslovit jednotlivé hlásky nebo krátká jednoduchá slova, ale dělá mu problém vyslovovat slova dlouhá a složená nebo jednotlivé souhláskové shluky ve slovech a důsledkem toho všeho slova špatně napíše. Velmi často se vyskytuje společně s dyslexií a často je s ní slučována.

Dysgrafie, odvozená z řeckého slova grafó, píši, je specifická porucha psaní. Dysgrafie postihuje písemný projev, kdy je písmo velmi nečitelné, dítě si obtížně zapamatovává a vybavuje tvary písmen a číslic a nenapodobuje je, aniž by mělo závažnější smyslovou nebo pohybovou vadu. Často je zrcadlově obrací a zaměňuje, písmo je velmi toporné a křečovitě, stále škrtá a písmena přepisuje. Při psaní si obtížně organizuje své pohyby, které by si měl zautomatizovat ve specifickém pořadí. Tempo písma je neúměrně pomalé a písářský výkon vyžaduje velmi mnoho energie, vytrvalosti a času. Dále se u těchto dětí může objevovat špatná orientace v sešitech, vynechávání stránek nebo řádků, mohou psát od konce stránky nebo sešitu. Jejich přítlak na psací náčiní je buď nedostatečný, nebo nadměrný. Celkově psaní je dlouho neautomatizované, dítě více kreslí, než píše a tím se velmi zdržuje a vyčerpává.

Porucha je především způsobena deficitem v oblastech: hrubá a jemná motorika, pohybová koordinace, zraková a pohybová paměť, pozornost, prostorová orientace, porucha koordinace systémů, které zajišťují převod sluchového nebo zrakového vjemu do grafické podoby, tedy spojení foném – grafém při psaní podle diktátu a spojení mezi tiskacím a psacím písmem²⁰. Nejčastější je kombinace deficitů z oblastí jemné motoriky, snížené zrakové představivosti (tj. nevybavování si tvarů písmen) a neschopnosti zapamatovat si motorické vzorce tvarů písmen.

---

²⁰ MLČÁKOVÁ, R., Grafomotorika a počáteční psaní, s. 78

5 Comenia Script

Autorkou nového typu písma je Radana Lencová. V letech 1994 až 2000 studovala Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze, obor výtvarnictví. Během studia vznikaly její první výtvarné recyklace odpadu, kterým se věnovala po celou dobu studia, a na toto téma vytvořila i svou diplomovou práci. Po studiu spolupracovala s nakladatelstvím Svět jako grafický designér. Za tuto práci obdržela několik ocenění, například Nejkrásnější české knihy a fotografické publikace roku.

V letech 2002 až 2005 vystudovala na téže vysoké škole doktorské studium obor ateliér písma a typografie, kde se zabývala tématem Kaligrafie dnes – rukopisné písmo. V rámci doktorského studia navrhla nové školní psací písmo Comenia Script, které bylo součástí projektu Comenia – české školní písmo. Tento projekt byl v květnu 2009 v Curychu oceněn v mezinárodní soutěži grafického designu ED AWARDS zlatou medailí a Cenou poroty v kategorii písmo²¹.

5. 1 Charakteristika písma Comenia Script

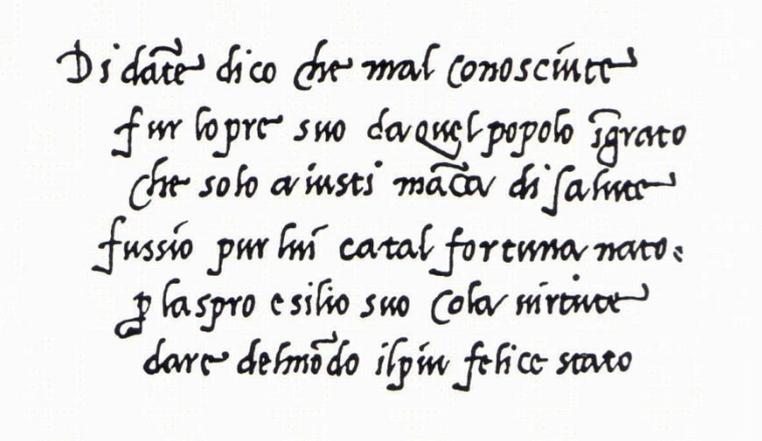
Comenia Script je velmi podobný tiskové kurzívě²² (tiskací nakloněné písmo), ale vychází především z renesanční italiky²³. Předloha pro tvary malé abecedy z renesančního písma vyplynula hlavně ze dvou důvodů, písmové znaky jsou nejjednodušší a mají co nejméně kaligrafických dekorací.

---

²¹ <http://www.font.cz/design/uspechy-ceskeho-designu-na-ed-awards.html>

²² Mírně nakloněné písmo doprava s drobnými změnami oproti základnímu typu písma.

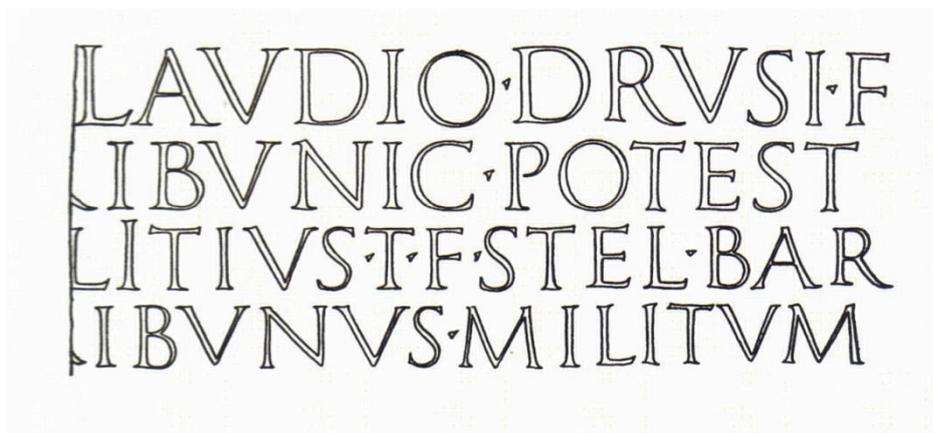
²³ Pravosklonné písmo vzniklé v období renesance v Itálii; stala se předlohou pro další tisková písma.

Di date dico che mal conoscute
fur lo pre suo da quel popolo ingrato
che solo a iusti manca di salute
fussio per lui cata fortuna nato:
p la spro esilio suo cola mirata
dare del modo il piu felice stato

Obrázek č. 4 – renesanční italika²⁴

Předlohou pro velkou abecedu byla zvolena římská kapitála.

Obrázek č. 5 – římská kapitála²⁵

Nové písmo je podle autorky jednoduché, praktické, moderní a současné. Slouží jako základní psací tvar, který má být obohacen o individuální znaky každého písaře, který si může písmo přizpůsobit podle sebe. Dále je Comenia Script přizpůsoben i dysgrafikům a levákům.

Autorka písma zdůrazňuje několik výhod, které zmiňované písmo upřednostňují. Velká písmena abecedy jsou velmi jednoduchá, neobsahují složité barokní tahy současné školní normy, které se v praktickém životě téměř nepoužívají. Písmo má volitelný sklon,

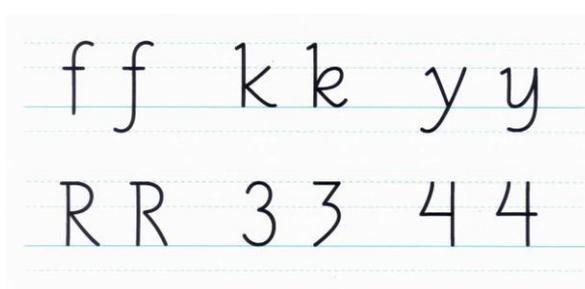
²⁴ LENCOVÁ, R., Comenia Script universal, praktický manuál, s. 8.

²⁵ LENCOVÁ, R., Comenia Script universal, praktický manuál, s. 9.

se kterým by se děti měly seznámit ve druhém ročníku, předloha je předepsána s nulovým sklonem. Napojování písmen u toho typu písma neprobíhá. Může vzniknout samovolně u starších dětí, kterým se písmo zrychluje, a jednotlivá písmena se mohou navzájem dotýkat. Hlavním důvodem pro nenapojování písmen je snaha eliminovat jeho nečitelnost, která většinou vzniká, mimo jiné z nepřerušovaného psacího tahu. Nenapojovat písmena ve slově se jeví praktické i z hlediska psaní diakritických znamének – žáci je napíší ihned nad písmenem. Většina žáků kolem puberty přechází od jednotážného písma k nenapojovanému písmu, proto by toto písmo mohlo dětem vyhovovat už počátku svým psacích dovedností. Jednodušším písmem se také přibližujeme k písmu v zahraničí a tím i cizinci lépe porozumí i našemu psanému textu. Děti se učí psát jen dvě písmena k jedné hlásce.

Písmo je velmi podobné tiskacímu, a to umožňuje zjednodušit systém mezi čtením a psaním. Jednodušší písmo by mělo lépe pomoci porozumět textu, složitější písmo může odvádět pozornost od obsahu.

Comenia Script má vypracované tahy nejen pro praváky, ale i speciální tahy pro leváky, tím se levákům ulehčuje jejich složitější situace, kterou při psaní mají. Způsob psaní leváků se liší mimo jiné tím, že horizontální tahy jsou vedeny opačným směrem, zprava doleva, čára je psána tahem k sobě, ne tlačení od sebe. Pro děti se speciální specifickou poruchou učení, dysgrafií, a mentálně, či tělesně hendikepované děti je vypracována forma písma bez možnosti napojení (bezserifová). Oproti tomu některá písmena a číslice mají více tvarových variant, ze kterých si dítě může samo zvolit. S různými tvarovými variantami se děti seznamují až ve 2. třídě. Jedná se o písmena malé abecedy f, k, y, písmeno z velké abecedy R a číslice 3 a 4. Děti si mají vyzkoušet obě varianty a samy se rozhodnout, která jim bude vyhovovat.

Obrázek č. 6 – tvarové varianty²⁶

²⁶ LENCOVÁ, R., Comenia Script universal, praktický manuál, s. 13.

Velká písmena jsou výrazným prvkem v psaném textu a fungují samostatně a s malými písmeny se nemusí napojovat. U většiny písmen velké abecedy začínají horizontální tahy malými přesahy, při rychlém psaní se mohou zvýraznit. Tyto přesahy vznikly z klasického rytmu psaní.

Malá písmena v základním tvaru jsou čitelná a připravena na individualitu každého dítěte, neboť si mohou mimo jiné nepatrně měnit šířku.

Tvary číslic byly vybrány podle několika nejdůležitějších zásad. Musí být čitelné, psát se rychle a tahy mají být rozhodné, ale nesmí dojít k záměně. Ukázka písmen malé abecedy a číslic je na obrázku číslo 7.

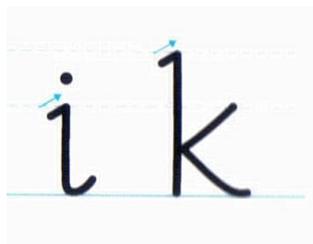

Obrázek č. 7 – písmena malé abecedy a číslic²⁷

Na horních a dolních dřících v klasickém psacím písmu se píše smyčky, které jsou pozůstatkem z barokní doby, dříve měly psaní urychlit. Ale podle autorky Comenia Script jsou nepraktické, nečitelné a berou pozornost důležitější části písmen, a to je základní střední výška, která je pro rozeznání psaného textu velmi důležitá. Proto se rozhodla pro možná praktičtější a čitelnější řešení, a to pro volné dřiky. Tato změna nám nabízí jiný způsob psaní. Nemusíme se vracet zpět na základní linku a nemusíme všechna písmena

²⁷ LENCOVÁ, R., Comenia Script universal, praktický manuál, s. 13.

spojovat. Pro zvýraznění písmen a zlepšení jejich čitelnosti se k písmenům přidaly serify, označují začátek tahu a píše se zleva doprava.

Obrázek č. 8 – ukázka serifu²⁸

V horní části dřívku jsou serify důležité pro vědomý moment nasazení na začátku tahu. Serify u dolních tahů zachovávají svůj přirozený směr. Velká písmena tento serif nepotřebují, dominují i bez něj, výjimkou pro lepší rozlišení je jen velké písmeno I.

Jako psací náčiní pro nácvik je ve většině pedagogických literatur a metodických příručkách pro učitele, tak i v manuálu od autorky písma, doporučována silná obyčejná tužka (nebo barevná pastelka) s měkkou tuhou, a až když je dostatečně dokončen nácvik písmen a zvládnut tlak na tužku, může žák začít psát perem.

Nejdříve se při nácviku začínají psát velká tiskací písmena, která jsou složena z vodorovných, svislých a šikmých čar, kružnic a jejich variant (základní geometrické tvary). Tyto tvary se doporučují předem samostatně nacvičit. Nejprve se píše písmena s rovnými tahy, poté s šikmými a naposledy s kulatými tahy. Pro nácvik jsou písmena velké abecedy také rozdělena do tvarových skupin.

---

²⁸ LENCOVÁ, R., Comenia Script, praktický manuál, s. 16.

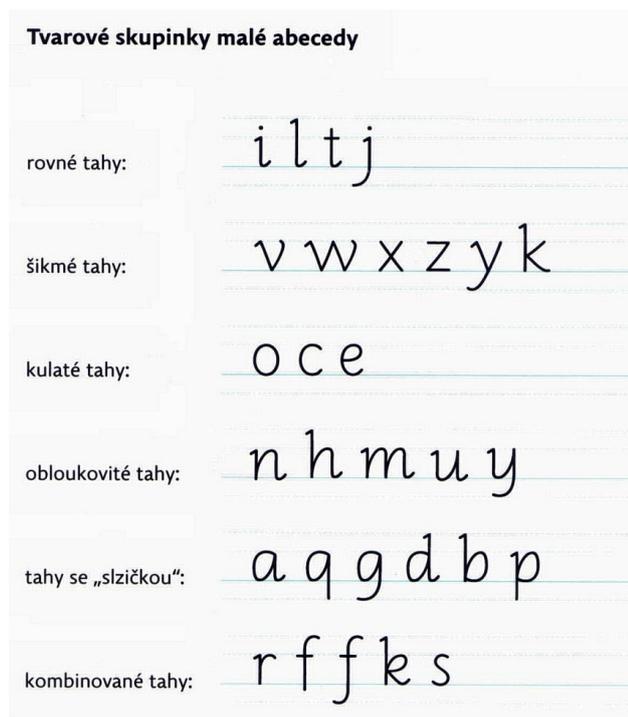

Obrázek č. 9 – tvarové skupiny velké abecedy²⁹

Po natrénování jednotlivých písmen se začínají psát celá slova, věty a krátké texty.

Mála abeceda se skládá ze stejných tvarů jako velká písmena a z dalších základních tvarů, které se u písmen opakují. Pro nácvik psaní jsou písmena opět rozdělena do tvarových skupin.

²⁹ LENCOVÁ, R., Comenia Script universal, praktický manuál, s. 23

Obrázek č. 10 – tvarové skupinky malé abecedy³⁰

Některá písmena jsou tvarově podobná, tím dávají písmu harmonii a čitelnost, ale je důležité dodržet jejich individualitu a dostatečně je od sebe odlišit, aby se nezaměňovala, a proto je doporučen nácvik po skupinách tvarově podobných písmen (například písmena n, u; a, d; i, j; v, w; b, h, k).

Po nácviku těchto skupin se písmena trénují v běžných slovech a kombinují se s velkými písmeny a opět se v procvičování zařazuje psaní slov, vět a krátkého textu.

Číslice se mohou trénovat podle dvou pravidel. Prvním pravidlem je nácvik psaní ve správném pořadí od čísla 1. Druhým pravidlem je nácvik podle obtížnosti. Nejdříve se nacvičují číslice rovných jednoduchých tvarů a až později číslice kulaté a kombinované. Tento postup by se měl praktikovat jen v případě, že obtížnější tvary dělají dětem velké potíže. Všechny číslice jsou tvořeny jedním tahem, jen číslice čtyři a pět se píše dvěma tahy (viz obrázek č. 7).

³⁰ LENCOVÁ, Radana. Comenia Script universal, praktický manuál, s. 26.

5. 2 Kaligrafická forma písma

Základní tvary psacího písma Comenia Script můžeme rozvíjet i do kaligrafické podoby. Pro písmena malé abecedy existuje jedna varianta. Pro písmena velké abecedy jsou dvě varianty. První základní varianta se může používat pro nadpisy, adresy, jména a názvy a druhou výraznější kaligrafickou variantu lze používat jen jako iniciály. Rozdíly od základního tvaru jsou i u některých písmen v počtu tahů, některá písmena se píšou více tahy. Serify a výběhové tahy jsou podmětem pro kaligrafy, aby zde individuálním způsobem horní a dolní tahy zakončili, zvýraznili nebo ozdobili.

Obrázek č. 11 - výraznější kaligrafické tvary³¹

³¹ LENCOVÁ, R., Comenia Script, praktický manuál, s. 41.

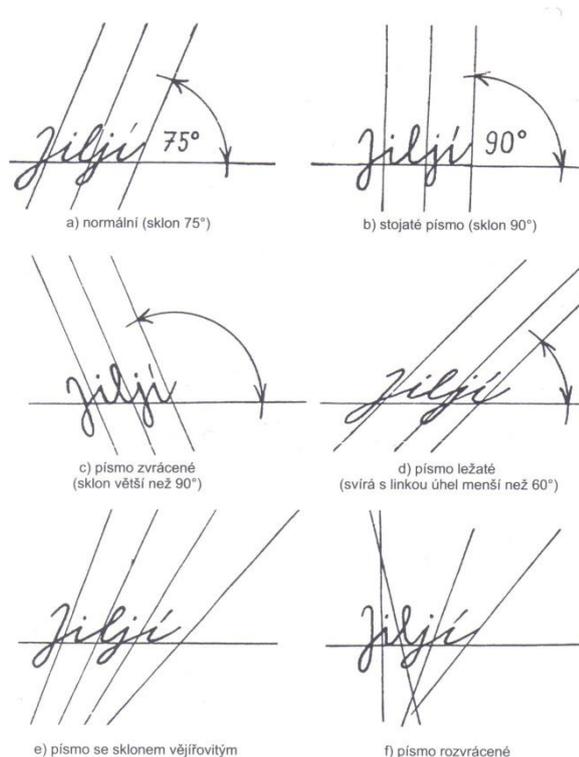
6 Kvalitativní a kvantitativní znaky písma

6. 1 Klasické vázané psací písmo

Kvalitu klasického psacího písma, tedy kvalitativní znaky, určují tvar, velikost, úměrnost a sklon. Kvantitativní znak písma je rychlost psaní. Obě tyto skupiny znaků by měly napomáhat k lepší čitelnosti, hbitosti a úhlednosti písma.

Pod velikostí písma myslíme jejich výšku, podle ní dělíme písmena na písmena střední výšky (a, á, o, ó, e, é, ě, i, í, m, n, ň, c, č, r, ř, s, š, u, ú, ů, v, x, z, ž), písmena s horní délkou (b, d, d' h, ch, k, l, t, t' a většina písmen velké abecedy), písmena s dolní délkou (g, j, p, q, y, ý) a písmena s horní i dolní délkou, tzv. dlouhá (f, J, G, Q, Y). Velikost písmen je určena střední výškou. V prvním ročníku se doporučuje 6 milimetrů. Individuální rukopis se často využívá v psychologii, velikost písma mluví o podstatě JÁ, o celkové velikosti představ o sobě samém, o aspektech prožívání, individuální potřebě a způsobech seberealizace.

Sklon písma nám měří úhel, který svírají napsané tahy k pisateli se základní čarou. Rozlišujeme písmo stojaté (svírá úhel kolem 90°), písmo vpravo mírně skloněné (svírající úhel $70^\circ - 80^\circ$), písmo výrazně skloněné (svírající úhel $50^\circ - 70^\circ$), silně skloněné (svírající úhel pod 50°), vlevo mírně skloněné (svírající úhel kolem 95°), výrazně skloněné (svírající úhel kolem 105°), silně skloněné (svírající úhel nad 110°). V minulosti se psalo písmem stojatým (90°), nyní se píše se sklonem 75° . Změna nastala z důvodu zvětšené rychlosti psaní (i předlohy jsou psané s tímto sklonem). V literaturách popisující chyby ve psaní se nejčastěji setkáme s pojmy ležaté písmo, sklon má menší než 75° a zvrácené písmo, sklon je více než 90° . Dodržuje-li pisatel stále stejný sklon, máme na mysli, že používá jednotný sklon písma. Naopak, když během psaní textu sklony mění jak během slova, nebo během věty, mluvíme o písmu rozvráceném. Další nejednotným sklonem je sklon vějířovitý (osy písma směřují do stejného bodu).

Obrázek č. 12 – sklon písma³²

Vliv na sklon písma má nesprávné sezení, špatné rozměry lavic a použitý druh psacího náčiní. Zhoršující se sklon písma má vliv na tvary písmen, tedy na čitelnost psaného projevu. V psychologii je sklon písma výrazem podílu citlivosti a rozumovosti v prožívání, poměru impulzivnosti a sebekontroly v chování.

Nejdůležitější ze všech znaků je tvar písma, který nejvíce rozhoduje o čitelnosti, hbitosti a úhlednosti písma. V minulosti byly z tvarů písmen odstraněny nefunkční tahy, jejich význam byl jen ozdobný a zpomalovaly a ztěžovaly čitelnost. Dnes je přípustný jen přirozený a individuální přítlak. Zpravidla žáci píší podle rukopisu paní učitelky. V. Příhoda³³ tvrdil, že horní a dolní části písmen, tzv. dominanty jsou nejvíce rozhodující pro poznávání písmen a slov při čtení. Výraznými dominantami jsou prodloužené tahy a kličky například u písmen b, l, h, k, j, q, p. Dále své výrazné dominanty mají všechna velká písmena, zvláště ta, která mají prodloužené tahy směr nahoru i dolů (J, G, Q, Y) a písmena s diakritickými znaménky.

³²MLČÁKOVÁ, R., Grafomotorika a počáteční psaní, s. 156.

³³7. 9. 1889 – 18. 11. 1976, pedagog, didaktik, psycholog.

Dalším kvalitativním znakem je šířka písma. Vyjadřuje se poměrem mezi velikostí písma ve středním pásmu a vzdáleností mezi dvěma základními tahy. Pro psychologii široké písmo vyjadřuje živost, čilost, bezprostřednost, pílí, snaživost a horlivost. Úzké písmo zas vyjadřuje zaměřenost do svého nitra, sebekázeň, sebekontrolu a stydlivost.

Hloubkou tahu se projevuje tlak v písmu. Stopa tlaku je závislá na psacím náčiní, zda se jedná například o tužku, pero, křidu, a na vhodné podložce a papíru. Tento znak je velmi důležitý pro začínající školáky. Nadměrný přítlak na podložku může výrazně komplikovat jejich rozvoj psaní.

V čitelnosti, hbitosti a úhlednosti hraje roli spojitost písmen. Text by se měl psát v jednom tahu, bez přerušení. Většina písmen psací abecedy je tomu to uzpůsobena, jen malé psací x, velká psací písmena K, T, X se píše dvěma tahy. Velké psací F se dokonce píše třemi tahy. Všechna malá písmena můžeme spojovat jednotazně, jsou oboustranně přípojná. Další výjimkou jsou diakritická znaménka (háčky, tečky a čárky nad písmeny), jsou přirozenou příčinou pro přerušení plynulého psaní. Doporučuje se však psát diakritická znaménka až po napsání celého slova nebo při delším slově jeho větší části. Vede to k rytmickému psaní, které usnadňuje psát stejnou výšku, sklon a vzdálenost a donutí to pisatele zkontrolovat si vlastní zápis. Psát diakritická znaménka hned s písmenem se doporučuje u dětí s dysortografií³⁴. Můj osobní názor, je že by se žáci neměli nutit ani do jednoho ze způsobů a každý by si měl vybrat sám, podle svých možností. Podle psychologů spojitě písmo znamená vyrovnanost, bezproblémovost a spokojenost. Nespojitě písmo znamená vnitřní nevyrovnanost, problematičnost a komplikovanost.

Rozestupy mezi písmeny, mezerami mezi slovy a vzdálenostmi mezi řádky máme na mysli hustotu písma. Je-li vzdálenost mezi řádky úměrná velikosti písma, nazýváme to pravidelná vzdálenost. Zasahují-li písmena do sebe, mluvíme o husté vzdálenosti. Naopak je-li mezi řádky více místa, je to řídká vzdálenost a nepravidelnou vzdáleností nazýváme, když prostor mezi řádky je různý.

Kvantitativním znakem je rychlost psaní. Udává se počet napsaných písmen za určitou časovou jednotku (nejčastěji za jednu minutu). Rychlost psaní je závislá na rozvoji návyků a dovedností, důležitá je i osifikace³⁵ kostí ruky. Rychlost psaní narůstá až do dospělosti. Křivánek, Wildová se v roce 1998³⁶ opírají o měření, které uskutečnil V. Penc v roce 1966. Za jednu minutu žáci napíší v první třídě okolo deseti písmen, ve druhém ročníku přibližně

---

³⁴ = specifická porucha pravopisu.

³⁵ = kostnatění, přeměna chrupavky či vaziva na kost.

³⁶ MLČÁKOVÁ, R., Grafomotorika a počáteční psaní, s. 29.

dvacet písmen, ve třetím ročníku asi kolem třiceti písmen, ve čtvrtém ročníku je to asi čtyřicet písmen a v pátém ročníku kolem padesáti písmen. Rozsáhlé šetření uskutečnily i studentky z pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni. Přikládám příklad studentky K.

T a b u l k a č. 9

Třída	Aritmetický průměr	Median	Variační rozpětí
1.A	16,57	17	17
2.A	34,6	35	27
3.A	47,0	47	23
4.A	56,53	57	47

I tato tabulka upozorňuje na to, že jsou v současné škole jiné výsledky než ve škole, které uvádí Václav Penc nebo Václav Příhoda.

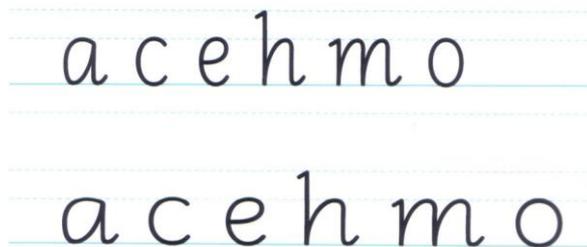
Obrázek č. 13 – tabulka šetření rychlosti psaní na základní škole³⁷

Kvalita i kvantita písma je závislá na individuálních vlastnostech žáků. Rozhodující vliv na písmo má psychika.

6. 2 Comenia Script

Písmo Comenia Script má jeden nejdůležitější znak, a to je čitelnost. Šířka všech malých písmen je určena tak, aby nebyla příliš úzká ani široká.

³⁷ WAGNEROVÁ, J., Didaktika psaní. s. 82.

Obrázek č. 14 – doporučená šířka písmen³⁸

Základní velikost pro nácvik je osm milimetrů pro střední výšku a pět milimetrů pro horní i dolní výšku. Rozdělení písma podle velikosti je odlišné od klasického psacího písma. Písmena s horní výškou jsou všechna písmena velké abecedy a některá písmena malé abecedy (b, d, f, h, k, l, t). Písmena s dolní délkou jsou g, j, p, q, y. Jediné písmeno dlouhé, tedy s horní i dolní délkou je jeden z tvarů písmena f (písmeno f má dva tvary, ze kterých si můžeme vybrat).

V písmu Comenia Script se jednotlivá písmena nenapojují. Jediné spojení písmen může vzniknout automaticky a přirozeně při rychlejším tempu. Ve školách při nácviku se neučí, není tedy zavazující. Tzv. dotýkání písmen může nastat jen mezi některými písmeny. Jen velká písmena se určitě nenapojují, fungují izolovaně. Písmo Comenia Script obsahuje několik variant dotyku, které může vzniknout za pomoci ligatur (obrázky č. 15, 16, 17).

---

³⁸ LENCOVÁ, R., Comenia Script universal, praktický manuál, s. 12.

aa ac ae ag
ad aq ao at
ea ec ed eg
ei em en eq
et ene eat
fa fo fi fl fr

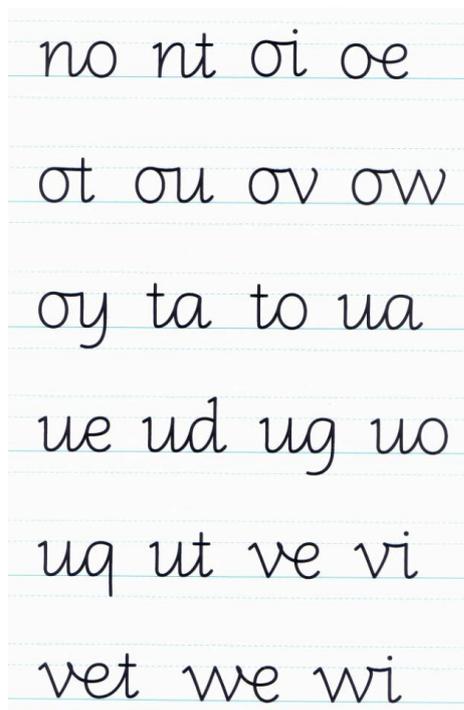
Obrázek č. 15 – varianty dotyku písmen³⁹

fu fy fa fi fl
fo fr fu fy
ha he ho ht
ka ko ma mt
me md mo
na nd ng ne

Obrázek č. 16 – varianty dotyku písmen⁴⁰

³⁹ LENCOVÁ, R., Comenia Script, praktický manuál, s. 18.

⁴⁰ LENCOVÁ, R., Comenia Script, praktický manuál, s. 19.

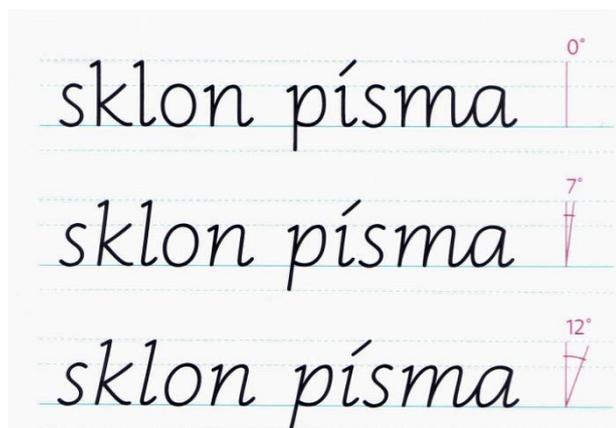

Obrázek č. 17 - varianty dotyku písmen⁴¹

Přerušování tahu při psaní je zaviněno přirozeným pohybem ruky, postupně se společně po desce stolu posouvá zápěstí a předloktí, které jsou limitovány podle individuality písaře. Druhým důvodem pro přerušování tahu je psaní diakritických znamének hned po napsání daného písmena. Jeden z důvodů pro tento způsob psaní je praktický – žáci na napsání diakritických znamének hned u písmene nezapomenou, další důvod je obsahový – slova bez znamének nedávají smysl, a to by v počátečním čtení nebylo pro žáky vhodné a přínosné, měli by si fixovat správné tvary slov. Poslední neméně důležitý důvod je psychologický – vztahuje se k charakteru člověka, máme-li nějaká problém, neměli bychom ho odkládat na potom.

Sklon proto tento typ písma patří mezi individuální znaky, které jsou úzce spjaty s citovou stránkou člověka, proto podle autorky písma by neměl být striktně stanoven určitým konkrétním stupněm. Pro základní písmo při nácvičku a pro pozdější rychlejší tempo je doporučeno učit se psát sklon 7° doprava od kolmé osy, i když předlohy jsou předepsány nulovým sklonem. Možný sklon je až 12°, maximální doporučený sklon je 20° a to z důvodu estetiky a čitelnosti.

⁴¹ LENCOVÁ, R., Comenia Script, praktický manuál, s. 20.

Obrázek č. 18 – sklon písma⁴²

6. 3 Porovnání kvalitativních a kvantitativních znaků klasického psacího písma a písma Comenia Script

Oba dva typy písmen se zaměřují na jiné znaky, které je i charakterizují. Jeden z největších rozdílů je sklon písma. Klasické psací písmo se má psát se sklonem 75°, pod tímto sklonem jsou psány i předlohy. Oproti tomu u Comenia Scriptu je sklon individuální znak, pro pisaře je jen doporučeno psát pod sklonem 7°, ale předloha je psaná s nulovým úhlem.

Dalším rozdílným charakteristickým znakem je tvar písma. Klasické psací písmo určuje za charakteristické znaky prodloužené horní i dolní tahy písmeny, tedy kličky, které Comenia Script naopak úplně vynechává a nahrazuje je dřívky, které vznikly samotným psáním. Kličky u klasického písma podle autorky rozptylují a odvrací pozornost od čtení. Charakteristickým znakem je střední část písma. Šířka je u Comenia Scriptu individuální a jen doporučena.

I spojitost písmen je rozdílná. Klasické písmo se píše spojitě, vždy celá slova jsou psána jednotně. U Comenia Scriptu se písmena nespojují. Spojení může nastat při zrychlení psaní, kdy se písmena začnou dotýkat. Velká písmena se vždy píšou samostatně.

⁴² LENCOVÁ, R., Comenia Script, praktický manuál, s. 22.

7 Správné sezení při psaní a držení psacího náčiní

Pracovní a hygienické návyky při psaní jsou neméně důležitou složkou, která přispívá ke správnému psaní, a proto je důležité, aby na ni dbali nejen žáci a učitelé ve škole, ale i doma rodiče při domácím procvičování probraného učiva. Důležitý je nácvik a automatizace.

Už v polovině 20. století se začalo dbát na správné hygienické návyky. Jarmila Hřebejková propagovala správné držení psacího náčiní. Tužku žáci měli držet mezi palcem a mírně ohnutým ukazováčkem a opírat ji o poslední článek prostředního prstu a papíru se dotýkat jen lehce malíčkem.⁴³

Penc se zas zaměřil na správné sezení. Důležité je sedět na celém sedadle, nohy jsou mírně u sebe a ohnuty v kolenou do pravého úhlu a celým chodidlem opřeny o podlahu. Trup je mírně nakloněn dopředu, obě předloktí leží na desce, váha trupu je směřována na sedadlo. Hlava je v prodloužení osy páteře a vzdálenost očí od papíru by měla být přibližně třicet centimetrů.

Dnes se doporučení příliš nezměnila. Chodidla opřená o podložku zajišťují stabilitu. Pracovní deska by měla být ve výšce půlky hrudník, tělo by se mělo mírně naklánět nad deskou. V jedné ruce se drží pero a druhá ruka je volně položená na stole a přidržuje papír. Ramena by měla být ve stejné výšce. I pravidelné dýchání je při psaní důležité. Žák by měl pravidelně dýchat, dbát na to, aby při vyvíjení úsilí nezadržoval dech a tím nepřerušil koordinaci celého těla. Správný výkon a koncentrace vycházejí z uvolnění a pozornosti, ne ze ztuhlosti a napětí.

Správný úchop by se měl u dítěte objevit nejpozději v pěti letech, aby bylo dostatek času na jeho fixaci. Skoro vůbec se neliší od pokynů J. Hřebejkové. Důležitá je i výška úchopu, pero by se mělo držet přibližně ve výšce tří centimetrů od jeho hrotu. Nižší úchop zamezuje pohybu prstů, a proto v nich vzniká napětí. Při vysokém úchopu se zas pero špatně ovládá. Zafixování nesprávných úchopů může později ovlivnit způsob psaní a jejich přeučení je náročné a zdlouhavé.

---

⁴³ HŘEBEJKOVÁ, J., Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatuře v 1. ročníku základní školy.

Doporučovaný úchop se nazývá špetkový, je nejpřirozenější a nejúčinnější.

Obrázek č. 19 – špetkový úchop psacího náčiní⁴⁴

Špatný úchop psacího náčiní může zapříčinit školní neúspěchy. Děti se špatným úchopem většinou nepíší zápěstím, ale celou paží. Proto jsou ztuhlé, bolí je krční páteř a mohou mít i velké bolesti hlavy. A to může být jeden z důvodů, proč se začnou vyhýbat veškerým grafomotorickým činnostem, tedy psaní, kreslení a malování. Vyhýbají se jim, protože jsou v těchto činnostech neúspěšné, nedaří se jim tak jako ostatním. Brzy je bolí ruka a hned se unaví, tím ztrácí pozornost, která vede k dalším chybám.

Mezi špatné úchopy patří hrstičkový úchop, tj. úchop pomocí čtyř prstů (palec, ukazováček, prostředníček a prsteníček, který tužku podpírá).

Obrázek č. 20 – hrstičkový úchop psacího náčiní⁴⁵

⁴⁴Grafomotorika.eu. [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/fyziologicky-vyvoj-uchopu-u-deti/>

U klarinetového úchopu se bříška prstů opírají o pero, jen palec je v opozici. U tohoto úchopu prsty nevytvářejí pohyb, ten se tvoří pomocí zápěstí a lokte.

Obrázek č. 21 – klarinetový úchop psacího náčiní⁴⁶

Cigaretový úchop je označený úchopu, kdy pero držíme mezi ukazováčkem a prostředníčkem, palec může být opřen o pero. Je nevhodný, protože pero klouže mezi prsty a nedovoluje jimi hýbat.

Obrázek č. 22 – cigaretový úchop psacího náčiní⁴⁷

⁴⁵ Grafomotorika.eu. [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/nespravne-uchopy/>

⁴⁶ Grafomotorika.eu. [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/nespravne-uchopy/>

Úchop s vysoko položeným ukazováčkem vytváří příliš velký tlak na pero a po delším psaní ruka bolí, protože je v neustálém napětí.

Obrázek č. 23 – úchop s vysoko položeným ukazováčkem psacího náčiní⁴⁸

Z úchopu s palcem přes psací náčiní se může zafixovat drápkovitý úchop, kdy se může zápěstí vyklenout. Tento úchop znemožňuje při psaní pohybovat zápěstím.

Obrázek č. 24 – úchop s palcem přes psací náčiní⁴⁹

⁴⁷ Grafomotorika.eu. [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/nespravne-uchopy/>

⁴⁸ Grafomotorika.eu. [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/nespravne-uchopy/>

⁴⁹ Grafomotorika.eu. [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/nespravne-uchopy/>

Další chybou je silný přitlak na psací náčiní, kdy prsty a dlaň ruky nejsou uvolněny a jsou v neustálém napětí a mají omezený pohyb.

Obrázek č. 25 – špetkový úchop se silným přitlakem na psací náčiní⁵⁰

Poslední, ale ne méně častou chybou je sevření malíčku a prsteníčku do dlaně, postupně se k nim přidá i prostředníček a v ruce opět vzniká velké napětí.

Obrázek č. 26 – špetkový úchop se sevřenými prsty v dlaní⁵¹

⁵⁰ Grafomotorika.eu. [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/nespravne-uchopy/>

⁵¹ Grafomotorika.eu. [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/nespravne-uchopy/>

B: PRAKTICKÁ ČÁST

1 Cíl, postup práce

V praktické části prezentuji výsledky svého výzkumného šetření. Jak podle názvu diplomové práce „*Příspěvek k výzkumu písemnému projevu žáků na 1. stupni ZŠ*“ můžeme soudit, výzkum je zaměřen na písemný projev žáků a chybovost při psaní. V teoretické části diplomové práce jsou uvedeny všechny kvalitativní a kvantitativní znaky jak klasického vázaného psacího písma, tak i nového písma Comenia Script. Comenia Script má jeden důležitý znak a to je čitelnost, tedy zda žáci dodržují správné tvary písmen, velikost a šířku, i když i ta může být velmi tolerována, a to podle individuality dítěte. V metodických průvodcích nalezneme pouze doporučení. Na tyto znaky jsem se zaměřila i já ve svém testování. Další a neméně důležitý znak je rychlost, tedy počet napsaných písmen z textu za časový úsek, konkrétně jednu minutu. V neposlední řadě jsem se zaměřila na chybovost v gramatických jevech a diakritických znaménkách, na chyby v prepisech, tedy zda žáci dokážou správně přepsat krátký text, dodržují pořadí písmen, a nezaměňují písmena.

K testování rychlosti psaní jsem použila text, který je pro žáky všeobecně známý, ale pro jejich jistotu měli text předepsaný ve stylu písma, kterým běžně píšou a měly ho položený před sebou. Druhá část testování proběhla na prepisu jedné věty z tiskacího písma na psací tvary klasického vázaného písma nebo Comenia Scriptu, opět si žáci vybrali ten typ písma, kterým se učili psát v první třídě. Prepis věty byl zaměřen na chybovost a tvarovou správnost písmen. Připravené předlohy pro testování byly přizpůsobeny k věku a schopnosti pisařů. Žáci z druhého ročníku měli připravené linkování s pomocnými linkami a děti z třetího a čtvrtého ročníku psaly do klasických linek (příloha č. 1, 2, 3, 4, 5, 6 a 7).

Z testování bych ráda zjistila, zda u nového typu písma bude při zlepšování písařských dovedností rovnoměrně narůstat počet napsaných písmen. Další hypotéza, která by se mi z výzkumu měla potvrdit nebo vyvrátit je, že při psaní novým typem písma Comenia Script děti méně chybují, nezapomínají psát diakritická znaménka, nevynechávají nebo nezaměňují písmena ve slovech.

Do testování jsem zařadila děti ze dvou základních škol, jedna se nachází v Praze 6 a druhá v Praze 12. V obou školách je možné, aby se děti učily psát jak klasickým psacím písmem, tak i písmem Comenia Script. Zákonní zástupci budoucích školáků se rozhodují

před zahájením první třídy. Testování probíhalo během dvou ročníků a každé dítě se ho zúčastnilo dvakrát, jednou v červnu, kdy se ho zúčastnili žáci z druhé a třetí třídy, a v lednu dalšího roku ti samí žáci, tedy ročník třetí a čtvrtý.

1. 1 Postup tvorby diplomové práce

V dubnu roku 2013 jsem rozmýšlela téma mé diplomové práce. V té době bylo na naší škole a stále je velkým tématem nový typ písma Comenia Script. Téma se stalo ještě aktuálnější, když kolegyně byla přihlášena do pilotního programu, který probíhal ve školních letech 2010/2011 a 2011/2012. Po schválení písma ministerstvem školství a umožněním zařazení do školního vzdělávacího programu základních škol začala na naší škole tradice, že minimálně žáci jedné třídy v ročníku se učí psát tímto novým písmem. Písmo Comenia Script rozdělilo nejen učitelský sbor, ale i rodiče budoucích prvňáčků na dva tábory, lišící se názorem na vhodnost nového písma Comenia Script. Proto mým cílem bylo zaměřit diplomovou práci na výzkumné šetření s cílem porovnání dvou typů písma, kterým se mohou učit psát děti na našich školách.

Během června roku 2013 jsem podrobila vybrané děti prvnímu testování. Poté jsem se další měsíce věnovala nastudování odborné literatury a zpracování teoretické části diplomové práce. V lednu roku 2014 proběhlo druhé testování, po němž následoval čas do dubna, který jsem věnovala kompletnímu zpracování diplomové práce a sumarizaci výsledků z výzkumu v oblasti prvopočátečního psaní žáků na prvním stupni základní školy.

1. 2 Stanovení výzkumného problému

Při testování jsem se zaměřila na obě části výzkumu, tedy na kvalitu i na kvantitu. Kvalita je zastoupena čitelností a správnými tvary písmen. Dále budu zaznamenávat

chybovost. Na toto měření jsem využila čárkovací metodu⁵². Tedy předepsala jsem si všechny sledované jevy a pomocí čárek zaznamenávala jejich výskyt.

Kvantita byla měřena na počet napsaných písmen za jednu minutu. Sečetla jsem počet napsaných písmen u každého žáka třídy a vydělila počtem žáků, čímž jsem zjistila aritmetický průměr – tedy kolik průměrně stihl žák testované třídy napsat písmen.

Dalším údajem, který je pro závěr testování důležitý, je medián⁵³. Jedná se o prostřední údaj seřazených hodnot podle velikosti, kdy počet větších nebo stejně velkých hodnot je stejný jako počet hodnot menších nebo stejně velkých.

Tyto dvě hodnoty, aritmetický průměr a medián, mohou být rozdílné a to v případě, že sesbírané hodnoty z testování nejsou symetrické.

Pro společnou práci ve třídě je důležitý údaj variační rozpětí, tedy rozdíl mezi nejmenším počtem napsaných písmen a největším počtem napsaných písmen za jednu minutu. Čím je tato hodnota menší, tím jsou žáci ve třídě vyrovnanější a pracuje se s třídním kolektivem lépe.

Těmito všemi údaji si mohu odpovědět na otázky, které jsem si položila na začátku mé diplomové práce - zda se přiklonit nebo odmítnout nový typ písma Comenia Script a zodpovědět si na otázku, zda Comenia Script je minimálně stejně kvalitní a pro děti vhodný jako stávající vázané psací písmo.

---

⁵² CHRÁSKA, M., Metody pedagogického výzkumu – Základy kvantitativního výzkumu, s. 37

⁵³ CHRÁSKA, M., Metody pedagogického výzkumu – Základy kvantitativního výzkumu, s. 45 - 47

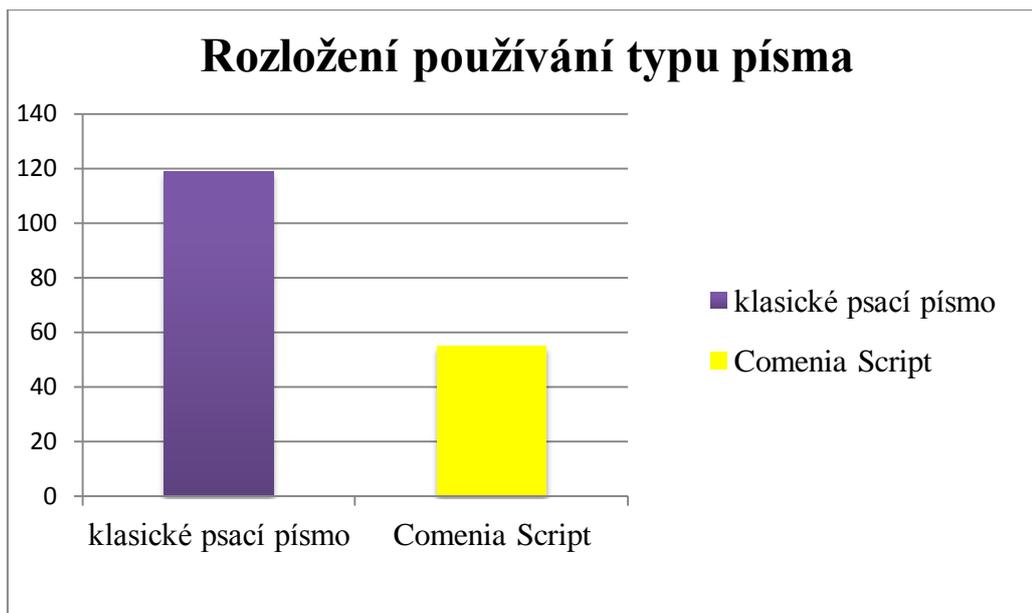
2 Popis zkoumaného vzorku

Do testování jsem zapojila žáky dvou základních škol. Jedná se o Základní školu a Mateřskou školu, Praha 6, náměstí Svobody 2 a Základní školu a Mateřskou školu Na Beránku v Praze 12. Celkem se ho zúčastnilo 174 žáků, z toho 79 chlapců (45,4 %) a 95 dívek (54,6 %).

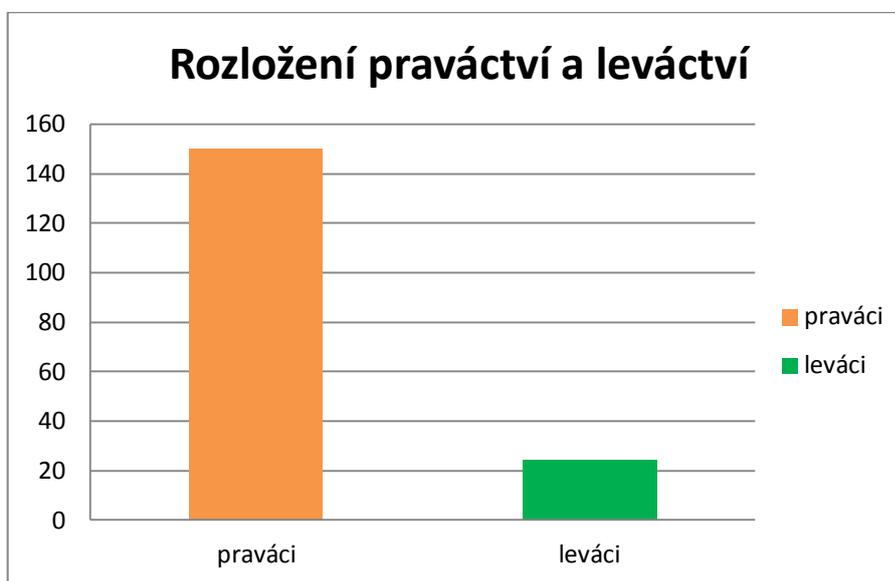
Graf č. 1: Počet a pohlaví respondentů

Z celkového počtu 174 žáků píše klasickým psacím písmem 119 (68,4 %) a Comenia Scriptem 55 žáků (31,6 %).

Graf č. 2: Rozložení používání typu písma

Z celkového počtu 174 žáků jich 150 (86,21 %) píše pravou rukou a pouze 24 (13,79 %) dětí píše rukou levou.

Graf č. 3: Rozložení praváctví a leváctví

2. 1 Stručná charakteristika vybraných základních škol

Základní škola a Mateřská škola, Praha 6, náměstí Svobody 2⁵⁴

Základní škola se nachází v městské části Prahy 6 Bubeneč. Škola je umístěna v centru bytové zástavby v blízkosti parku Královská obora. Celkem čítá 21 tříd a 480 žáků. Školní vzdělávací program „Chceme mluvit s dětmi a ne k dětem“ využívá prvky vzdělávacího programu Začít spolu a zahrnuje možnost psát novým typem písma Comenia Script. V první třídě se děti učí číst pomocí genetické metody.

Základní škola a mateřská škola Na Beránku v Praze 12⁵⁵

Základní škola je situována na okraji Prahy v městské části Praha Modřany. Z velké části ji obklopuje Modřanská rokle. Ve školním vzdělávacím programu „CESTA“ je zajištěna výuka ve dvou vzdělávacích programech, Montessori a Začít spolu. Žáci, kteří se zúčastnili testování, procházejí výukou v programu Začít spolu a učili se v první třídě číst za pomoci genetické metody.

Na obou školách jsou žáci s vývojovými specifickými poruchami učení, někteří mají z pedagogicko-psychologické porady doporučené jen zohlednění, někteří mají vypracovaný individuální vzdělávací plán, podle kterého postupují při výuce. Žádné z testovaných dětí nemá diagnostikované poruchy v tak vážné formě, aby se to projevilo v testování.

---

⁵⁴ZŠ a MŠ náměstí Svobody 2. [online]. [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: <http://www.zs-ns2.cz/>

⁵⁵ZŠ a MŠ Na Beránku v Praze 12. [online]. [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: <http://www.naberanku.cz/>

3 Vyhodnocení výzkumného šetření

V této kapitole podrobně vyhodnotím výsledky testování žáků. Nejdříve se zaměřím na každou třídu zvlášť. Zhodnotím první i druhou část testování samostatně a poté i mezi sebou. Zaměřím se na to, jaký posun nastal během půl roku mezi testováními v daných třídách, zda se rychlost psaní vyvíjí rovnoměrně, porovnáám chybovost a úhlednost psaní. Z těchto závěrů vyhodnotím závěrečnou zprávu, která by mi měla pomoci zodpovědět si na otázky, které jsem si položila už v úvodu.

Třída A

Ve třídě A je celkem 25 žáků, z toho 15 chlapců a 10 dívek. Levorukost je v této skupině zastoupena 4 žáky. V době mého testování navštěvovali druhý a třetí ročník. Tato třída je velmi zajímavá tím, že se některé děti v první třídě učily psát klasickým vázaným typem písma a některé (v menším počtu) se naučily psát Comenia Scriptem, a to v poměru 18 : 7.

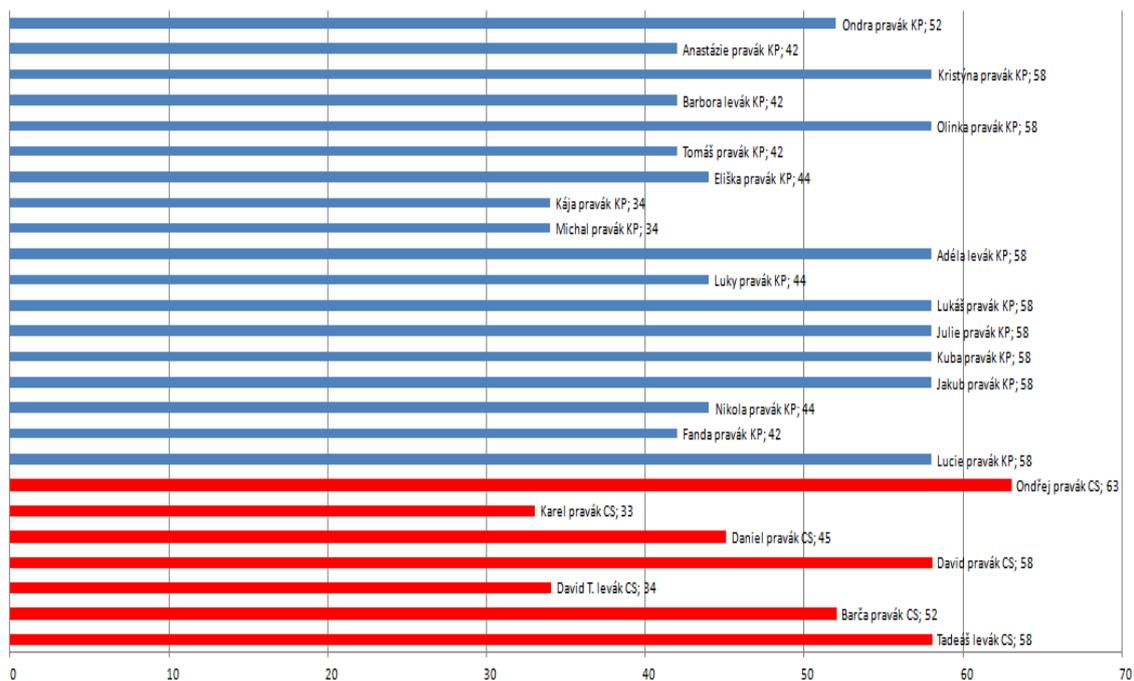
V první fázi testování v červnu děti navštěvovaly druhý ročník (graf č. 4). Průměrná hodnota v celé třídě je 30,28 napsaných písmen za jednu minutu. U dětí, které píší Comenia Scriptem (CS), je průměrná hodnota 31,71 písmen a u dětí píšící klasickým písmem (KP) je 29,72 písmen. Celkový medián ve třídě je 30 písmen. Variační rozpětí má hodnotu 26.

Písmo je z větší části úhledné a čitelné. Neúhledné až kostrbaté písmo mají čtyři žáci (dva píší CS a dva píší KP), nejčastější chybou v přepisu věty byla záměna písmen a to měkké i za tvrdé y, tedy v gramatickém jevu, který se žáci ještě neučili. Vynechání písmene se objevilo jen u dvou žáků, kteří píší KP. Zapomínání diakritických znamének je více u dětí píšící KP. Neakceptování linek je vidno u dvou dětí, které píší CS.

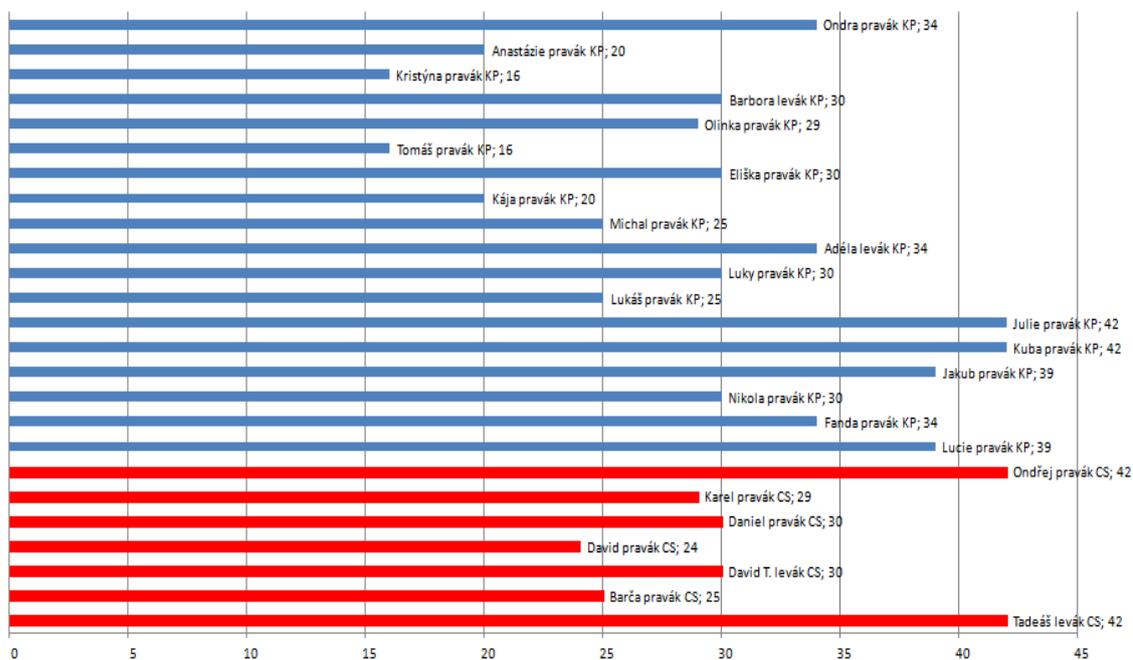
V druhé fázi testování v lednu (graf č. 5), kdy děti chodily do třetího ročníku, byla průměrná hodnota napsaných písmen za jednu minutu 49,08. Děti píšící CS měly průměr 49 písmen a žáci píšící KP měli průměr 49,11 písmen. Medián v tomto období byl 52 písmen a rozdíl mezi nejmenším a největším počtem písmen byl 30.

Větší chybovost byla u dětí, které píší KP. Čtyři z nich opět zaměnily písmena a ve srovnání s CS je písmo neúhledné a kostrbaté.

Při srovnání obou testování se průměrná rychlost psaní zvýšila o 18, 8 písmen. U dětí píšících klasickým písmem se zvětšila chybovost, nejvíce u zapomínání diakritických znamének. Písmo se stalo více kostrbaté až neúhledné. Oproti tomu děti píšící CS už nechybovaly skoro vůbec. Kostrbaté písmo bylo stále jen u dvou dětí.

Graf č. 4 – třída A (první testování)

Graf č. 4 – třída A (druhé testování)

Třída B

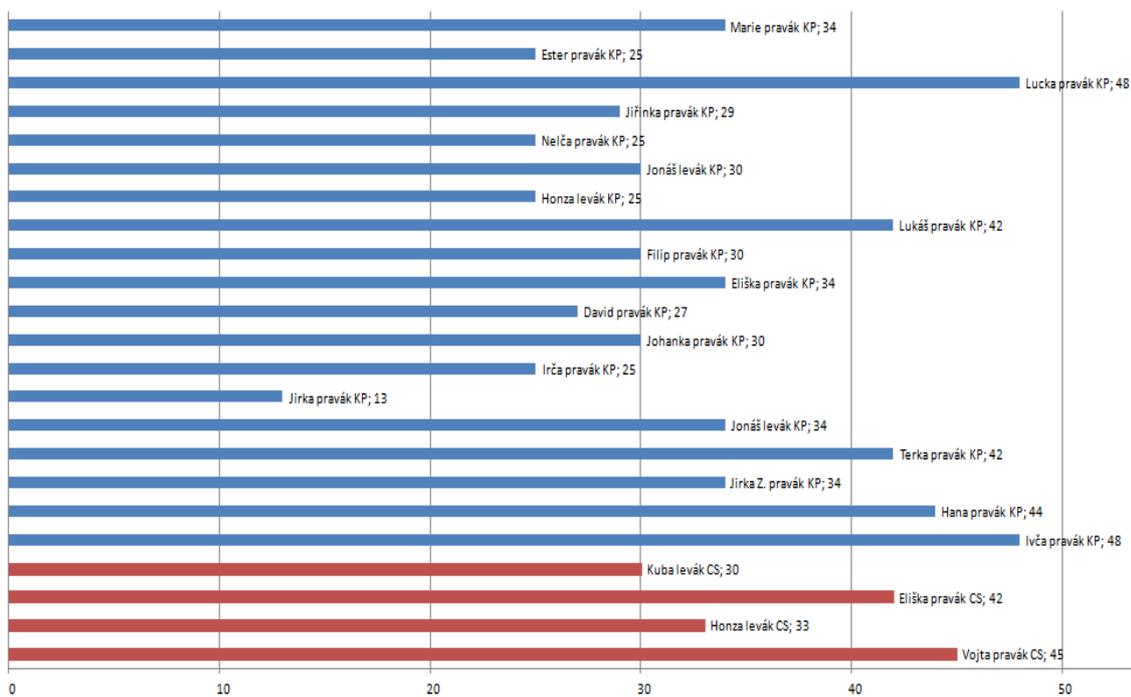
Ve druhé testované třídě označené písmenem B je 23 žáků, 11 chlapců a 12 dívek. Levou rukou píše 5 dětí. I v této třídě se někteří žáci naučili psát klasickým vázaným typem psacího písma (19) a někteří písmem Comenia Script (4).

Během první fáze výzkumu, která proběhla v červnu, chodily děti do druhé třídy (graf č. 6). Průměrná hodnota napsaných písmen byla 33,34, u dětí s CS to bylo 37,5 a u dětí píšící KP to bylo 32,58. Hodnota mediánu byla 33 a variační rozpětí mělo hodnotu 35.

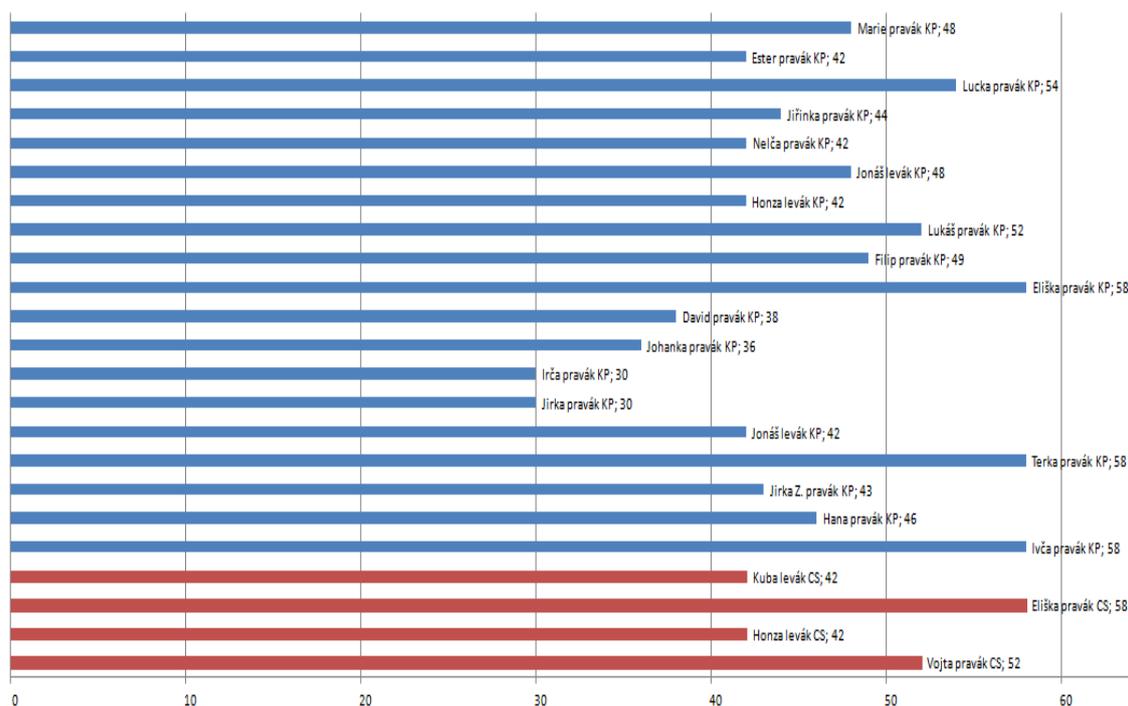
V druhé fázi výzkumu v lednu byla průměrná hodnota napsaných písmen 45,82 (graf č. 7). Žáci, kteří píší CS, měli průměrnou hodnotu 48,5 písmen, oproti tomu děti, které píší KP napsaly průměrně 45,26 písmen za jednu minutu. Hodnota mediánu v druhém testování byla 44 písmen. Variační rozpětí bylo 28 písmen.

V první i druhé části výzkumu byla mnohem větší chybovost u dětí píšících klasickým psacím písmem. V první části nejčastěji nepsaly děti diakritická znaménka a ve druhé části zase písmena neležela na lince. Z pohledu čitelnosti nebylo KL písmo v obou případech tak upravené jako písmo CS, klasické písmo bylo více kostrbaté až nečitelné. V prvním testování bylo KP čitelnější než ve druhém.

I v této třídě nastal nárůst rychlosti psaní. Rozdíl v aritmetickém průměru je 12,48, v mediánu je rozdíl 11 písmen. Oproti tomu se snížilo variační rozpětí ve třídě z 35 písmen na 28.

Graf č. 6 – třída B (první testování)

Graf č. 6 – třída B (druhé testování)

Třída C

Ve třetí testované třídě je 19 žáků, z toho 10 chlapců a 9 dívek a pouze jeden z nich píše levou rukou. Všichni žáci píšou klasickým psacím písmem. Během výzkumu žáci navštěvovali druhý a třetí ročník.

V první části testování byla průměrná hodnota napsaných písmen 35,89. Medián měl hodnotu 34 písmen a variační rozpětí bylo 32 písmen (graf č. 8).

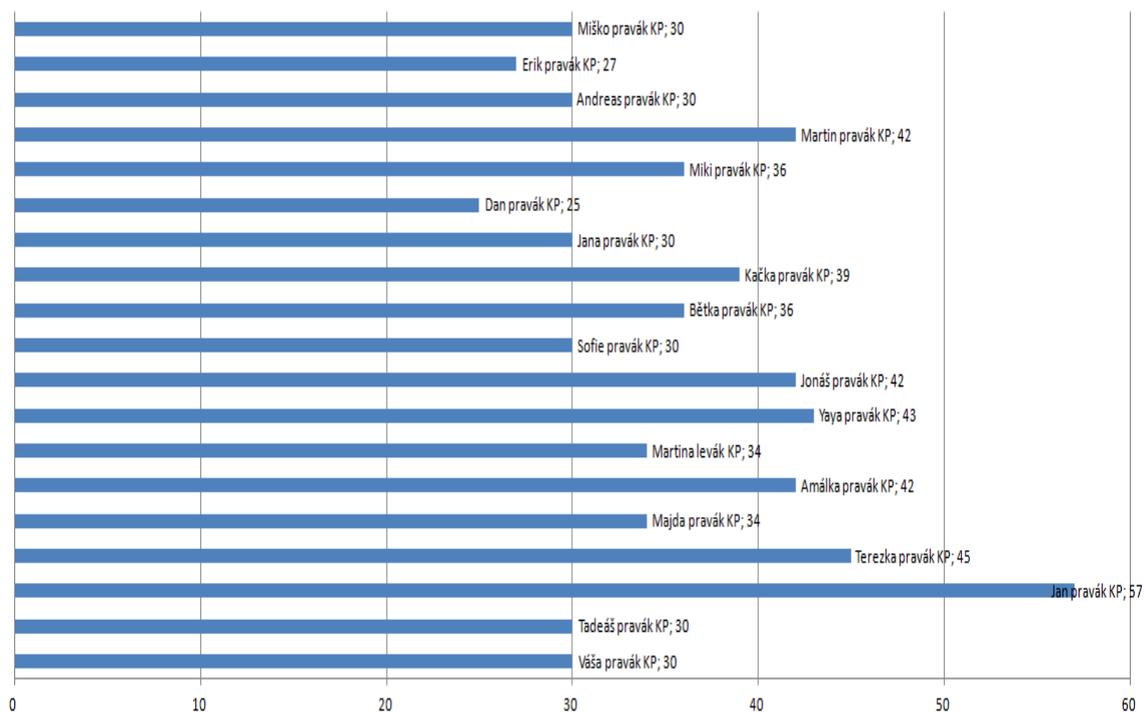
Nejčastější chyby byly ve vynechávání diakritických znamének a záměně písmen, kdy žáci zaměňovali měkké i za tvrdé y, v obou případech se jednalo o čtyři žáky. U dvou žáků písmo neleželo na lince a jeden žák měl vajířovitý sklon psaní. Více jak polovina dětí měla písmo čitelné a upravené.

V druhé části výzkumu byla průměrná hodnota 46,89 písmen, medián byl 45 písmen a variační rozpětí mělo hodnotu 29 písmen (graf č. 9).

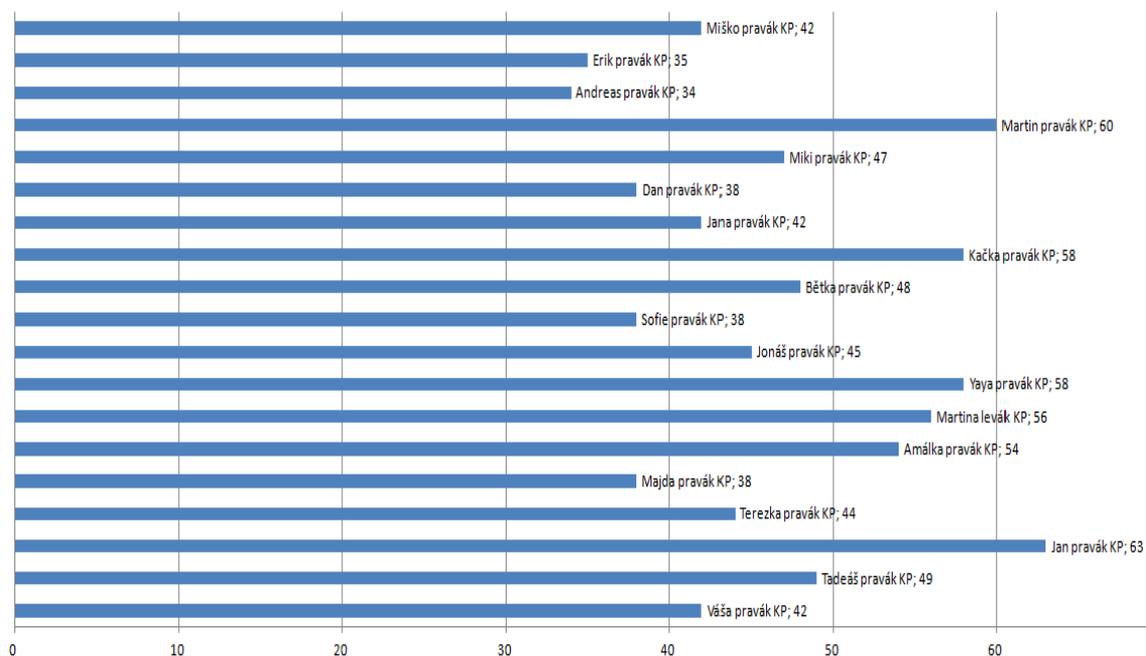
Chybovost byla v této fázi testování minimální. Objevila se záměna písmen, zapominání diakritických znamének a nepsaní písmen na linky vždy u jednoho žáka ve třídě. Zvýšil se počet dětí, u kterých se písmo stalo kostrbaté a neupravené.

Po srovnání obou částí výzkumu v této třídě žáci v druhé části méně chybovali. Písmo je stále z větší poloviny (13 žáků) úhledné a čitelné, ale oproti prvnímu testování se zvýšil počet dětí (ze čtyř na šest), u kterých je písmo kostrbaté a neupravené, ale bez větších problémů lze text přečíst.

Průměrná hodnota napsaných písmen za jednu minutu a medián se zvýšily o 11 písmen, variační rozpětí se snížilo o 3 písmena.

Graf č. 8 – třída C (první testování)

Graf č. 9 – třída C (druhé testování)

Třída D

V této třídě, kdy žáci během první části výzkumu navštěvovali druhý ročník a během druhé části výzkumu třetí ročník, je 21 dětí a z toho 9 děvčat a 12 chlapců. Z 21 dětí píše 3 žáci levou rukou a 18 pravou a všichni píše klasickým vázaným psacím písmem.

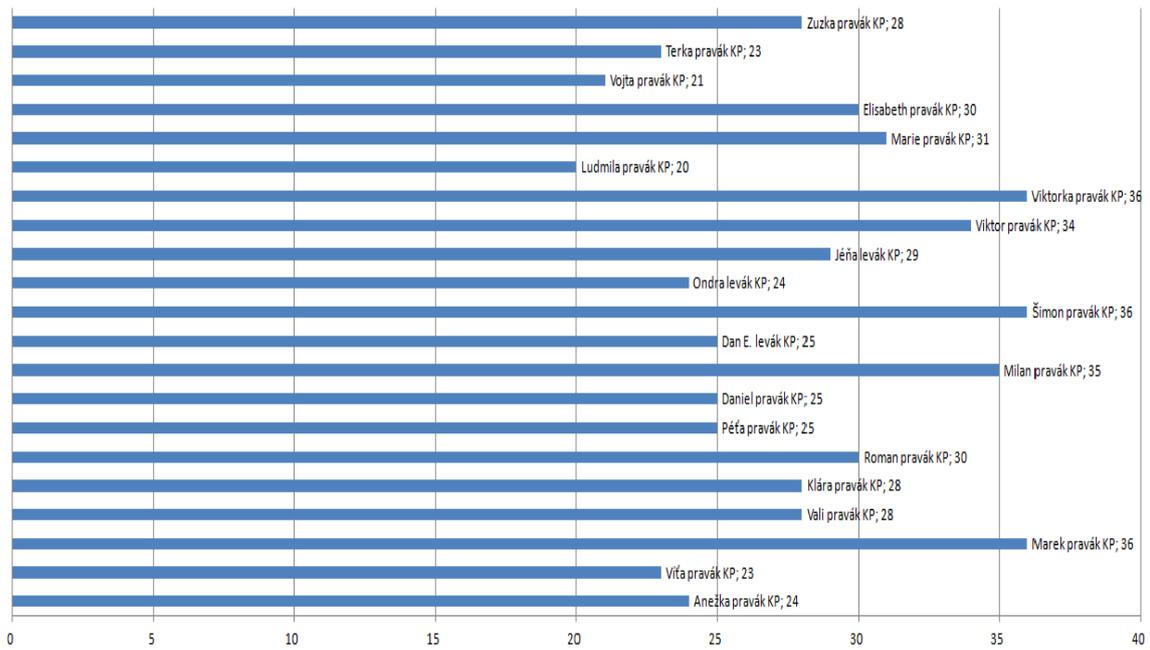
V prvním testování 5 dětí zapomnělo napsat diakritické znaménko, 5 dětí zapomnělo napsat písmeno, jeden nenapsal celé slovo a 7 dětí písmena zaměnily. U šesti dětí napsaná slova neležela na lince a u 4 bylo písmo kostrbaté. Říci, že písmo je úhledné a čitelné se dalo jen u 4 dětí.

Aritmetický průměr byl v prvním testování 28,14, medián byl 28 napsaných písmen za jednu minutu a variační rozpětí této třídy na konci druhého ročníku bylo 16 písmen (graf č. 10).

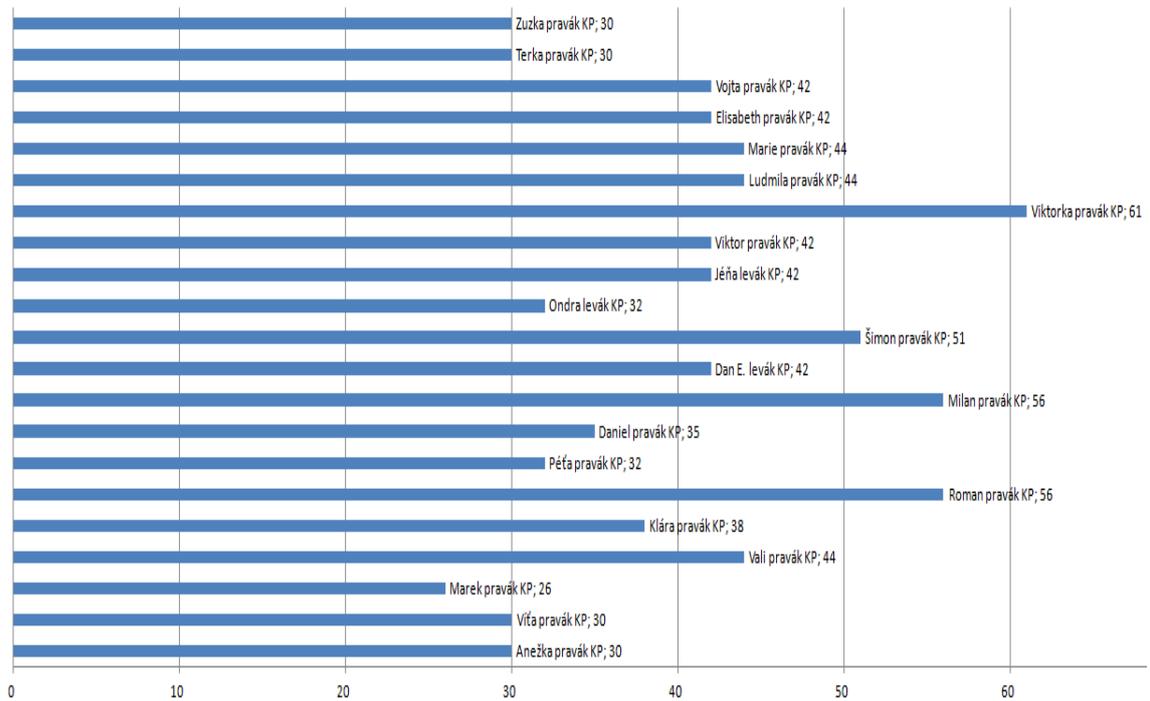
V druhé fázi žáci mnohem méně chybovali. Dvě děti nenapsaly diakritická znaménka nad písmeny, jedno dítě zaměnilo písmeno a u čtyř dětí napsaná věta neležela na lince. O kostrbatosti lze mluvit u dvou dětí, ale neupravené písmo mělo šest žáků. U dalších šesti žáků lze mluvit o úhledném čitelném písmu.

Aritmetický průměr byl 42,43 písmen, medián byl 42 písmen a variační rozpětí bylo 35 písmen zapsaných za jednu minutu (graf č. 11).

Opět i v této třídě ubyla chybovost a kostrbatost písma, ale přibýlo písmo neupravené, počet dětí se zvýšil o 6. O dvě osoby se ale zvýšil počet dětí, které mají rukopis úhledný a velmi čitelný. Průměrně se navýšil počet napsaných písmen o 14,29 a medián se zvýšil o 14 písmen napsaných za jednu minutu. Velmi se navýšilo variační rozpětí, a to o 19 písmen.

Graf č. 10 – třída D (první testování)

Graf č. 11 – třída D (druhé testování)

Třída E

Do další třídy zařazené do výzkumu a označené písmenem E chodí 24 žáků, z toho 12 chlapců a 12 dívek. Všechny děti píšou pravou rukou. I tyto děti v době výzkumu chodily do druhé respektive do třetí třídy. Děti se naučily psát novým typem písma Comenia Script.

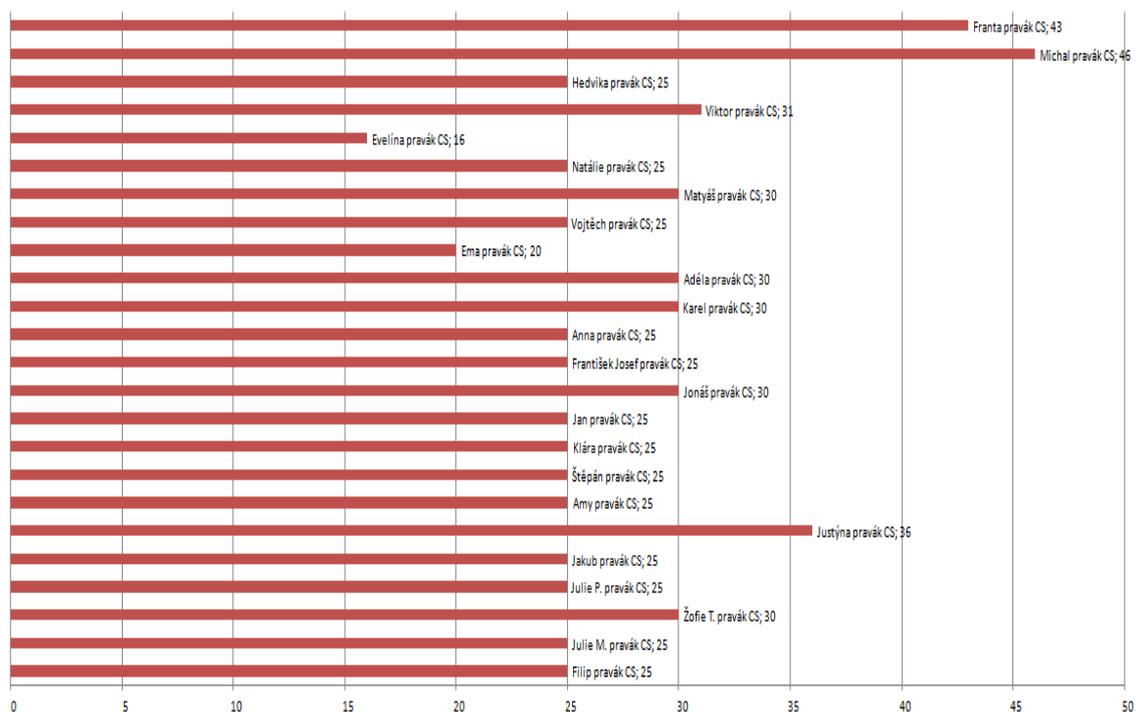
V první fázi výzkumu většina dětí měla písmo úhledné a velmi čitelné, mezi písmeny měly velké mezery, které splývaly s mezerami mezi slovy, a proto se text hůře četl. Chybovost byla minimální, jeden žák zaměnil písmeno a jeden žák jedno písmeno vynechal.

Průměrná hodnota napsaných písmen za jednu minutu byla 27,79, medián měl hodnotu 25 písmen a variační rozpětí bylo 30 písmen (graf č. 12).

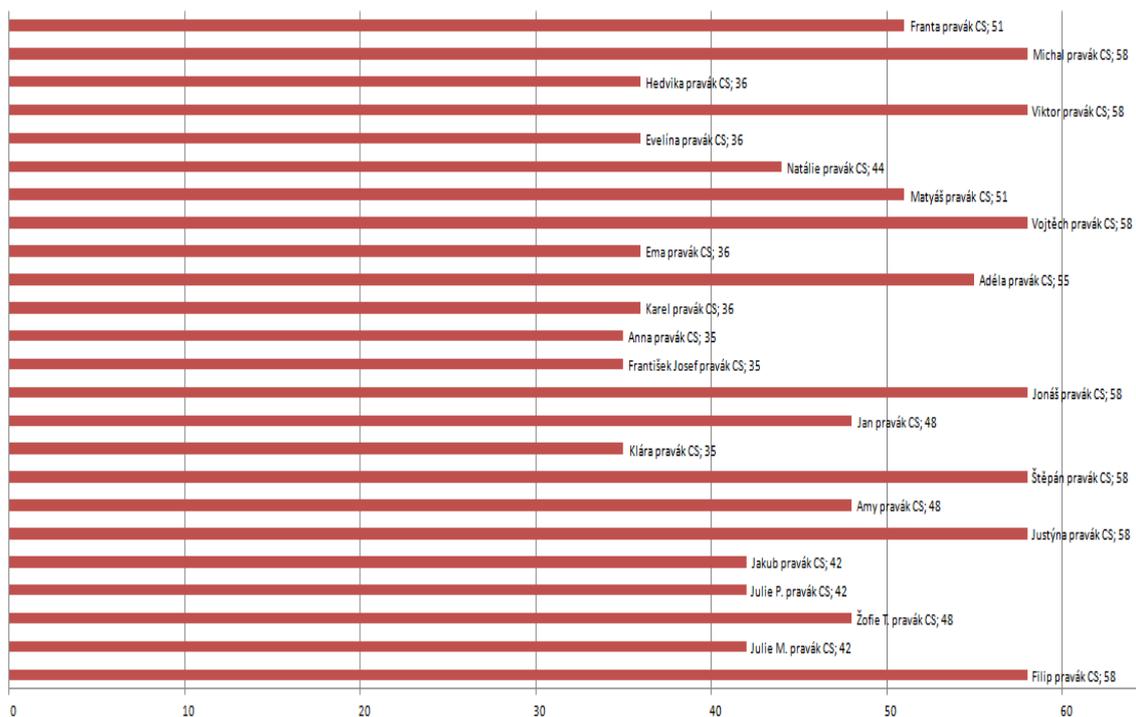
Druhá část testování se nesla v podobném duchu, děti vůbec nechybovaly, jen jedno dítě mělo problém udržet písmo na lince. Kvalita písma se nepatrně zhoršila, ale stále u poloviny dětí bylo písmo úhledné a čitelné. Mezery mezi písmeny se zmenšily natolik, že některá písmena se mezi sebou dotýkají.

Průměrná hodnota napsaných písmen v pololetí třetího ročníku v této třídě byla 46,92. Hodnota mediánu byla 48 písmen a variační rozpětí mělo hodnotu 23 písmen (graf č. 13).

Rychlost psaní se během půl roku průměrně zvětšila o 19, 13 písmen. Hodnota mediánu se navýšila z 25 písmen na 48, tedy o 23 písmen. Variační rozpětí se zmenšilo o 7 písmen. Při zrychlení psaní se vzhled písma nepatrně zhoršil, ale mezery mezi jednotlivými písmeny se zmenšily a tím se stal text čitelnější pro čtení.

Graf č. 12 – třída E (první testování)

Graf č. 13 – třída E (druhé testování)

Třída F

Ve třídě F je celkem 20 žáků. V kolektivu je 6 chlapců a 14 dívek. Levou rukou píší tři děti. Všechny děti se naučily psát klasickým vázaným psacím písmem a po dobu testování chodily do třetí respektive do čtvrté třídy.

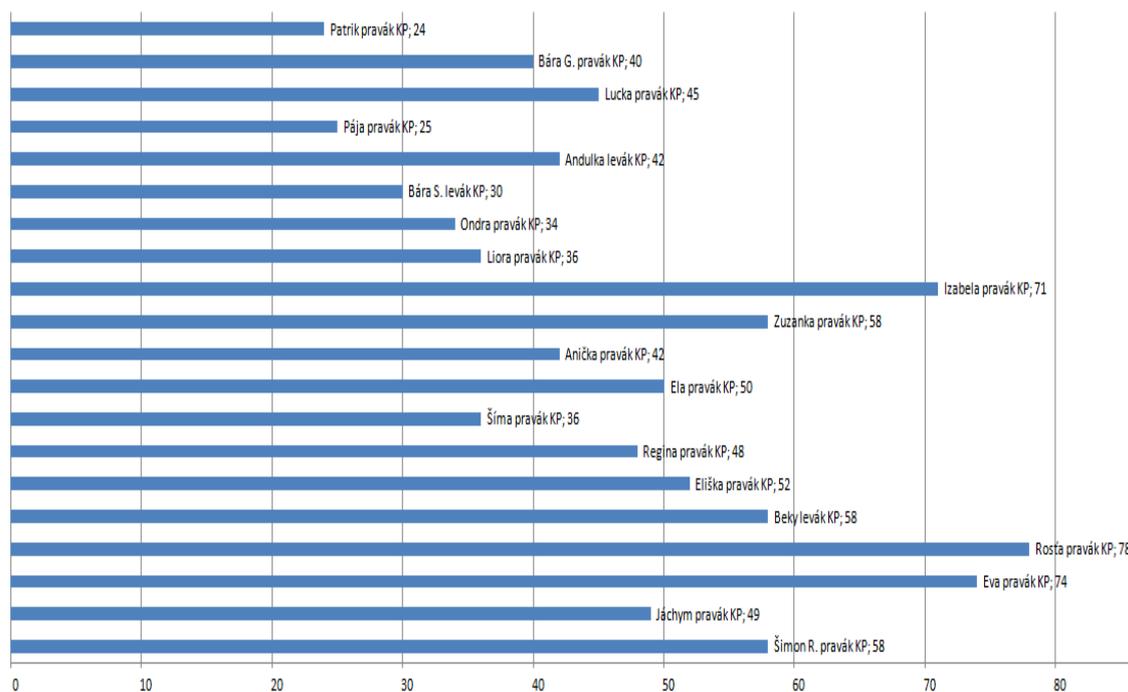
Průměrná hodnota napsaných písmen za jednu minutu na konci třetího ročníku v této třídě byla 47,5 písmen. Medián byl 46,5 písmen a variační rozpětí mělo hodnotu 54 písmen (graf č. 14).

Písmo bylo u více než poloviny dětí úhledné a čitelné a u většiny dětí byl dodržen sklon. Čtyři děti zaměnily písmena, tři nenapsaly háček nad písmenem a dvě děti nenapsaly tečku na konci věty. U šesti dětí, které mají písmo neúhledné, často nebyly při psaní respektovány linky a písmo bylo rozházené.

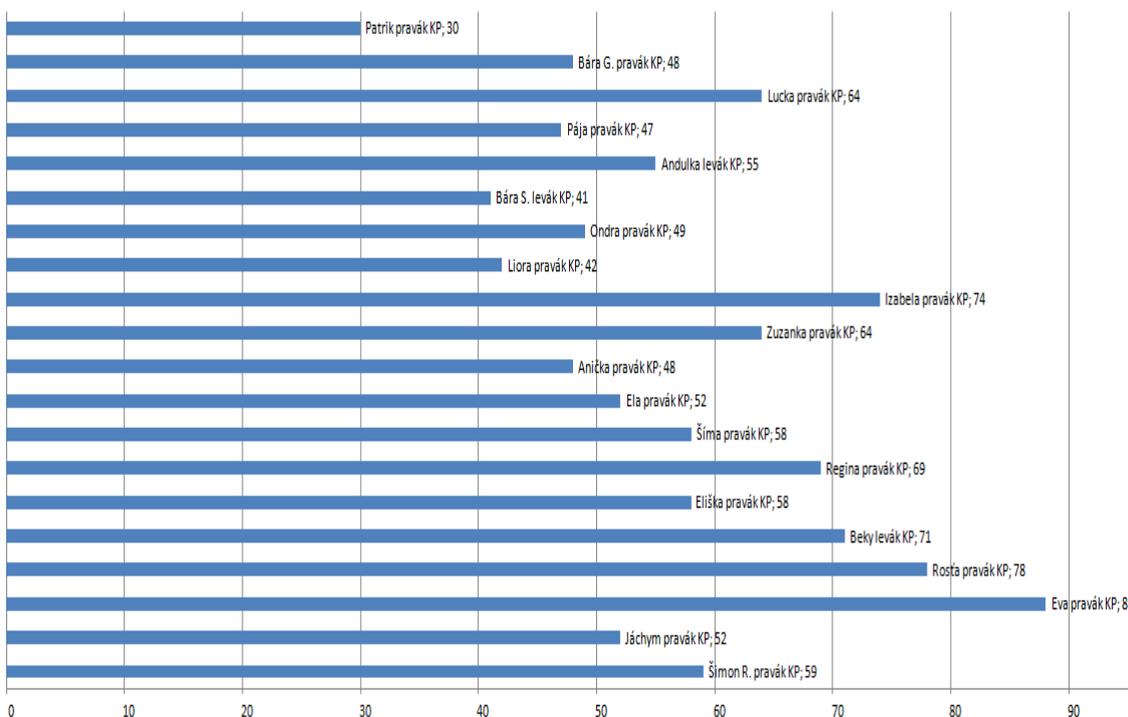
V pololetí čtvrtého ročníku byla průměrná hodnota napsaných písmen 57,35. Medián byl 56,5 písmen a variační rozpětí se zvýšilo na 58 písmen (graf č. 15).

Písmo bylo stále z větší poloviny čitelné a úhledné, „sedělo“ na lince a pomalu se vytříboval individuální rukopis žáků. Písmo se velmi lišilo svojí šířkou a výškou. Chybovost se nepatrně zmenšila. Tři děti zaměnily písmena, jedno nenapsalo tečku na konci věty a dvě zapomněly napsat diakritického znaménko.

Za půl roku se zvětšila průměrná hodnota napsaných písmen za jednu minutu z 47,5 na 57,35 písmen, tedy o necelých 10 písmen. Variační rozpětí je v této třídě velmi vysoké a ve čtvrté třídě byl dokonce větší než ve třetí, a to 4 písmena, z 54 písmen na 58. Úhlednost a čitelnost písma a chybovost při psaní se výrazně nezměnila.

Graf č. 14 – třída F (první testování)

Graf č. 15 – třída F (druhé testování)

Třída G

Ve třídě G je celkem 20 žáků, 9 chlapců a 11 dívek. V době prvního testování chodili žáci do třetí, v době druhého testování chodili do čtvrtého ročníku. Z 20 dětí píše 6 levou rukou a 14 pravou. Děti se naučily psát novým typem písma Comenia Script.

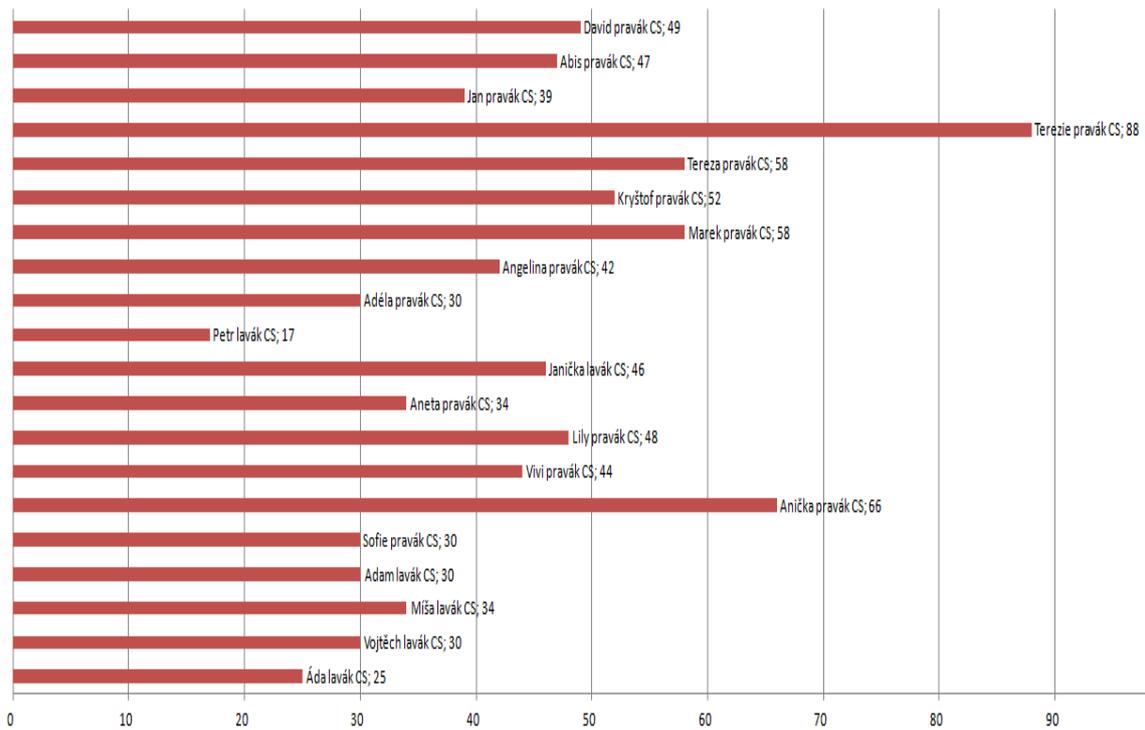
V první části výzkumu měli žáci průměrnou hodnotu napsaných písmen 43,35, medián byl 43,5 písmen a variační rozpětí v červnu ve třetím ročníku bylo 71 písmen (graf č. 16).

Písmo bylo u 17 dětí čitelné a velmi úhledné. Všechny děti psaly písmena daleko od sebe, proto nebyla zřetelná mezera mezi slovy a tak bylo čtení složitější. U třech dětí bylo písmo kostrbaté, neleželo na lince a mělo různou výšku. Jedno dítě zapomnělo napsat diakritické znaménko.

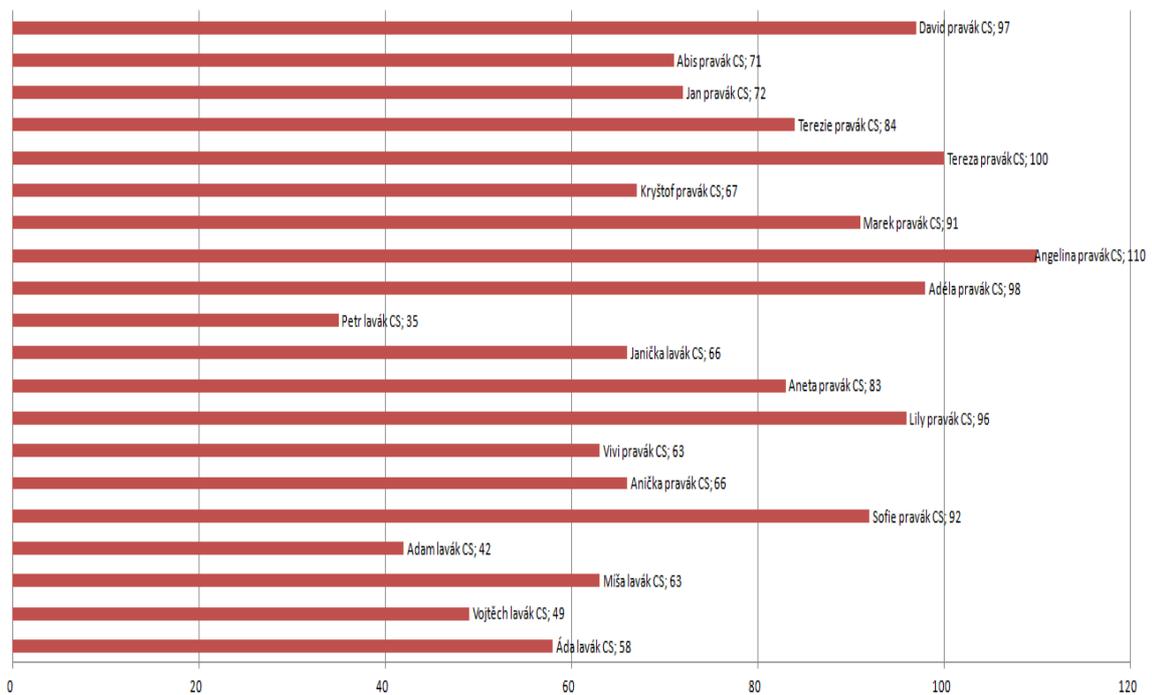
V druhé části výzkumu byla průměrná hodnota napsaných písmen za jednu minutu 75,15. Medián měl hodnotu 71,5 písmene a variační rozpětí bylo 35 písmen (graf č. 17).

Čitelné a úhledné písmo mělo 10 žáků. Nejasnou hranici slov měl jeden žák a různou velikost písmen napsalo 5 dětí. Děti psaly bez chyb. V této třídě měly děti nejrychlejší tempo psaní, ale kvalita písma po zrychlení se výrazně zhoršila a byla velmi odlišná a neúhledná, místy až nečitelná. I když se písmařské tempo velmi zrychlilo, písmena se vůbec nedotýkají, leží každé samostatně.

Nárůst průměrně napsaných písmen za jednu minutu je 27,8. Medián je větší o 28 písmen. I když se variační rozpětí zmenšilo o 36 písmen, ze 71 písmen na 35, je stále velmi velké a pro práci se třídou nepraktické.

Graf č. 16 – třída G (první testování)

Graf č. 17 – třída G (druhé testování)

Třída H

Do třídy H chodí 22 žáků, 5 chlapců a 17 dívek. Dvě děti píšou levou rukou, zbylých 20 žáků píše pravou rukou. Všechny děti se naučily psát klasickým vázaným psacím písmem a po dobu testování chodily do třetí a později do čtvrté třídy.

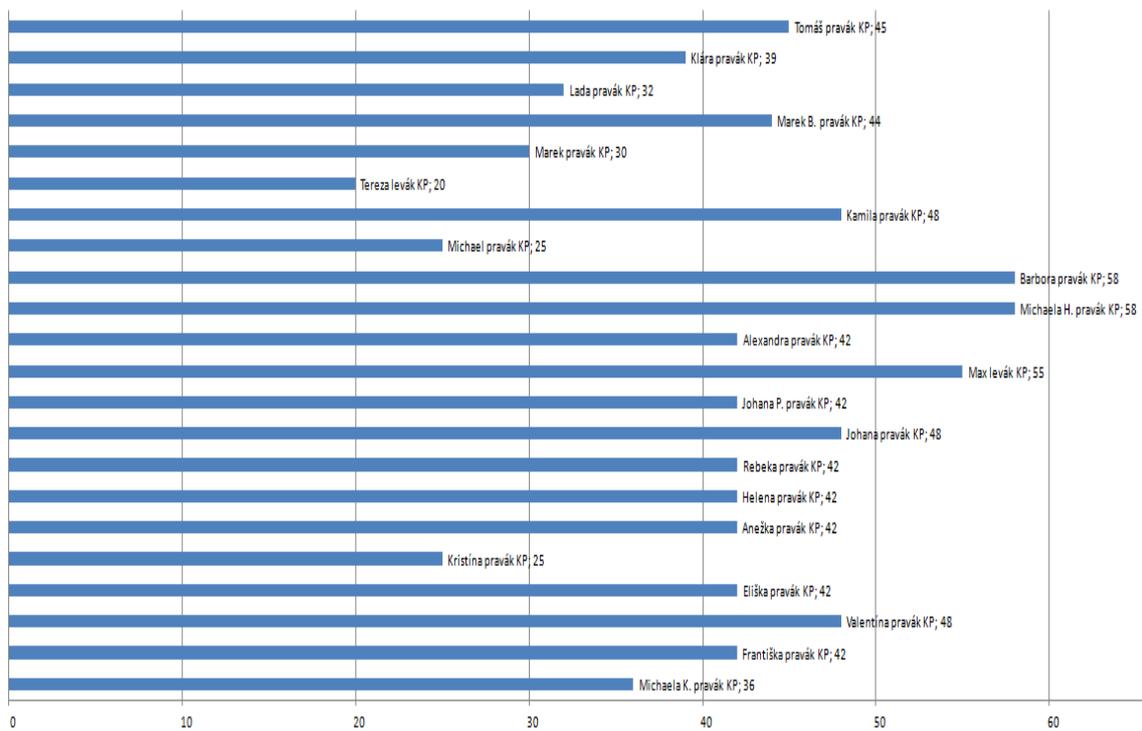
Ve třetím ročníku v první fázi výzkumu byla průměrná hodnota napsaných písmen za jednu minutu 41,14 písmen, medián měl hodnotu 42 písmen a variační rozpětí mělo hodnotu 38 písmen (graf č. 18).

Úhledné a čitelné písmo mělo 14 dětí. Tři děti zapoměly napsat diakritická znaménka, měly písmo kostrbaté a zaměnily písmena. U jednoho dítěte písmo neleželo na lince.

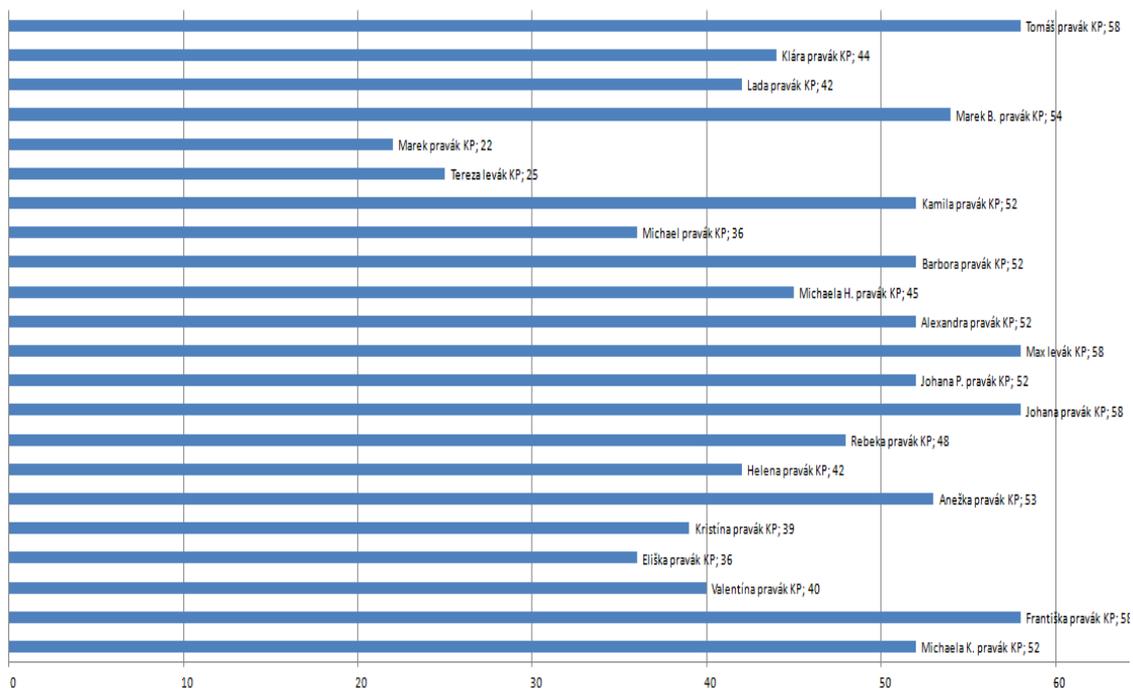
V druhé fázi výzkumu měl aritmetický průměr hodnotu 46,27 písmen, medián byl 50 písmen za jednu minutu a variační rozpětí bylo 36 písmen (graf č. 19).

Úhlednost a čitelnost zůstala u 14 dětí, ale neupravené písmo se objevilo u 5 dětí. Jedno dítě zapomělo napsat diakritická znaménka a písmo neleželo na lince. Dvě děti měly písmo kostrbaté a zaměnily písmena. Jeden žák psal s opačným sklonem písma.

Zajímavé v této třídě je, že u 5 dětí počet napsaných písmen za jednu minutu se oproti první části výzkumu ve druhé části zmenšil a to průměrně o 8,2 písmen. U jednoho žáka zůstala hodnota stejná. I proto je nárůst napsaných písmen za jednu minutu během půl roku ze všech testovaných tříd nejmenší, a to o 5,13 písmen. Medián narostl o 8 písmen a variační rozpětí se změnilo z 38 písmen na 36.

Graf č. 18 – třída H (první testování)

Graf č. 19 – třída H (druhé testování)

Závěr

Tato práce má pro mě velký význam, díky ní jsem si poprvé vyzkoušela rozsáhlejší výzkum. Při psaní diplomové práce jsem měla za sebou už 6 let praxe, ale nikdy před tím jsem nepracovala s větší skupinou dětí za účel šetření. Způsob práce byl pro mě nový a do budoucna pro moji pedagogickou praxi velmi cenný.

Cílem mé diplomové práce bylo zjistit, zda nový typ písma Comenia Script je pro žáky vhodný. Výzkum byl zaměřen na rychlost psaní a jeho narůstání rychlosti. Ve výzkumu jsem použila testování, kdy žáci píšou jednu minutu předem určený text.

Průměrná hodnota napsaných písmen na konci druhé třídy u žáků píšících Comenia Scriptem byla 31, 5 a u žáků, kteří píšou klasickým psacím písmem, byla 31, 58 písmen. V pololetí třetí třídy byla u těchto žáků průměrná hodnota 48, 14 písmen (Comenia Script) a 45, 93 písmen (klasické psací písmo). V první fázi byla hodnota napsaných písmen u obou typů stejná, v druhé části byl větší nárůst u dětí, které píšou Comenia Scriptem a to o 2, 21 písmen. Tento rozdíl je minimální. V testování u druhé skupiny starších žáků dopadly výsledky takto: v červnu ve třetí třídě žáci, kteří píšou Comenia Scriptem, napsali průměrně za jednu minutu 43, 35 písmen a žáci píšící klasickým psacím písmem napsali 44, 32 písmen. V lednu ve čtvrtém ročníku napsaly děti 75, 15 (Comenia Script) a 51, 81 písmen (klasické psací písmo). Zde je nárůst napsaných písmen u dětí píšících Comenia Scriptem mnohem větší, ale s velkým počtem napsaných písmen se velmi horší kvalita písma.

Variační rozpětí se v každé třídě pohybovalo ve velmi vysokých číslech. Je známo, že čím je variační rozpětí větší, tím se s třídou hůře pracuje. Kolektiv je nevyrovnaný a je potřeba pracovat s dětmi co nejvíc individuálně. Jak ve třídách, kde se píše klasickým psacím písmem, tak i Comenia Scriptem se někdy variační rozpětí zmenšilo, ale někdy i narostlo. Údaje se pohybovaly od 16 do 71 písmen.

V druhé části výzkumu jsem se zaměřila na kvalitativní znaky, tedy zda při psaní Comenia Scriptem děti chybují méně nebo více než při psaní klasickým vázaným písmem. Chybovalo se při psaní obou typů písma. Žáci, kteří píšou Comenia Scriptem, chybovali méně, nejvíce zapomínali na psaní diakritických znamének. Děti píšící klasickým vázaným písmem dělaly více chyb, kromě zapomínání diakritických znamének se objevila záměna písmen. I když se u dětí píšících klasickým psacím písmem objevovalo více chyb, postupně při zlepšování písmařských dovedností se chyby vytrácely a chybování se srovnávalo s dětmi píšící Comenia Scriptem. Velké rozdíly byly v čitelnosti. Klasické vázané písmo bylo u

více dětí nečitelné a kostrbaté. U písma Comenia Script ze začátku děti psaly velké mezery mezi písmeny a splývaly s mezerami mezi slovy a text se hůře četl. Po zlepšování písařských dovedností se mezery zmenšovaly a více se zviditelňily mezery mezi slovy, ale úhlednost a čitelnost se s nárůstem rychlosti zhoršovala.

Písmo Comenia Script je podle měřítek rychlosti psaní a chybovosti minimálně stejně kvalitní a vhodné pro děti v prvopočátečním psaní jako klasické vázané písmo. Ale otázkou je, jak budou děti psát ve věku adolescence a dospělosti, zda se čitelnost a úhlednost při zrychlování psaní nebude stále horšit, bude nadále pokračovat nárůst tempa psaní a zda nezmizí individuální rukopis jedince.

Resumé

Diplomová práce je zaměřena na problematiku písemného projevu žáků na prvním stupni základní školy. Je rozdělena na dvě části, teoretickou část a praktickou část. V teoretické části za pomoci odborné literatury jsou sepsány poznatky týkající se prvopočátečního psaní žáků. Zabývám se předškolní přípravou na psaní, popisuji historický vývoj metod počátečního psaní, etapy výuky psaní, kvantitativní a kvalitativní znaky písma, správné držení psacího náčiní a sezení při psaní, specifické vývojové poruchy učení a v neposlední řadě hlouběji prezentuji nový typ písma Comenia Script.

V praktické části jsem napsala, jakým způsobem jsem postupovala při testování žáků a jaký byl cíl mé práce. Testování proběhlo ve dvou obdobích, které jsem postupně hodnotila a porovnávala. Pro testování jsem použila metodu kvantitativního výzkumu pro zjištění rychlosti psaní u žáků, tedy psaní textu za jednu minutu a opis věty psané tiskacím písmem pro zjištění chybovosti v gramatice, interpunkcí a čitelnosti písma.

Cílem diplomové práce je snaha přiblížit se k otázce, zda nový typ písma Comenia Script je stejně vhodný, anebo dokonce vhodnější pro současné děti než klasické psací písmo. Vyhodnocení testování proběhlo za pomoci grafů a závěry z testování jsem interpretovala v kapitole Vyhodnocení výzkumného šetření.

Summary

This thesis is focused on the issue of the writing skills of pupils at the primary school level. It is divided into two parts, a theoretical part and a practical part. In the theoretical part, with the help of expert literature, are written findings related to the basic writing skills of students. We are engaged in the pre-school preparation for writing, describe the historical development of the method of initial writing, teaching at the writing stage, quantitative and qualitative characters in the proper holding of a pen and pencil, sitting while writing, specific developmental disorders of learning, and ultimately, problems which more deeply present themselves in the new typeface called Comenia Script.

In the practical part, I have written on the method which I used in the course of testing pupils, and the ultimate goal of my work. Testing took place in two periods, which I later evaluated and compared. For testing, I used a quantitative research method for determining the speed of writing for pupils, writing tests for one minute and copying written sentences in block capitals for detecting errors in grammar, punctuation, and the legibility of fonts.

The aim of this thesis is an effort to approach the question of whether a new typeface, Comenia Script, is equally appropriate or even more appropriate for contemporary children than conventional handwriting. An evaluation test was done to help chart a conclusion from the testing I interpreted in the chapter evaluating the research.

Seznam literatury a použitých zdrojů

- ČAPKA, František; SANTLEROVÁ, Květoslava. *Stručný vývoj písma*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 1994. 51 s. ISBN 80-210-0917-9
- ČAPKA, František; SANTLEROVÁ, Květoslava. *Vývoj písma v kostce*. 1. vyd. Brno: Datis, 1994. 113 s.
- ČAPKA, František; SANTLEROVÁ, Květoslava. *Z dějin vývoje písma*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 1998. 96 s. ISBN 80-210-1792-9
- ČÍŽKOVÁ, Miroslava. *Metodická příručka k výuce českého jazyka v 1. ročníku základní školy*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2006. 47 s. ISBN 80-7168-957-2.
- HANZOVÁ, Marie aj. *Metodické pokyny k vyučování českému jazyku v prvním ročníku základní školy*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1993. 47 s. ISBN 80-7168-076-1.
- HŘEBEJKOVÁ, Jarmila. *Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatuře v 1. ročníku základní školy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 157 s.
- HŘEBEJKOVÁ, Jarmila. *Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatuře v 1. ročníku základní školy*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. 157 s. ISBN: 978-80-04250-19-5
- CHRÁSTKA Miroslav, *Metody pedagogického výzkumu – Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN: 80-247-1369-1
- JIRÁNEK, František, kolektiv. *Psychologické otázky počátečního čtení a psaní*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955. 274 s.
- LENCOVÁ, Renata. *Comenia Script universal, praktický manuál*, Nakladatelství Svět, 2010. ISBN: 978-80-87201-02-2
- MERTIN, Václav. *Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatuře v 1. ročníku ZŠ*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 45 s., [6] s. obr. Metodické příručky. ISBN 80-04-26198-1.
- MERTIN, Václav et al. *Metodická příručka k vyučování českému jazyku a literatuře v 1. ročníku ZŠ*. 2. vyd., ve Fortuně 1. Praha: Fortuna, 1995. 56 s., [7] s. il. ISBN 80-7168-230-6.

- MIKULENKOVÁ, Hana a MALÝ, Radek. *Příručka k vyučování čtení, psaní a literatury v prvním ročníku základní školy*. Olomouc: Prodos, 2004. 192 s. Modrá řada. ISBN 80-7230-135-7.
- MLČÁKOVÁ, Renata. *Grafomotorika a počáteční psaní*. 1. vyd., Praha: Grada, 2009. 223 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2630-4.
- PENC, Václav. *Metodika psaní: Prozatímní učebnice pro pedagogické fakulty*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. 91 s.
- POKORNÁ, Věra. *Teorie, diagnostika a náprava specifických poruch učení*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 310 s. ISBN 80-7178-135-5
- PŘÍHODA, Václav. *Výzkum dětského písma (Vědecký posudek písemných projevů)*. Praha: Česká grafická Unie a. s., 1941. 240 s.
- WAGNEROVÁ, Jarmila. *Didaktika psaní*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita. Pedagogická fakulta, 1994. 114 s. ISBN 80-7043-134-2.
- ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 196 s. ISBN 80-8526776-4.
- Grafomotorika.eu: Školní zralost z hlediska grafomotoriky. [online]. [cit. 2013-11-24]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/skolni-zralost-z-hlediska-grafomotoriky/>
- Grafomotorika.eu: Nesprávné úchopy. [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/nespravne-uchopy/>
- Grafomotorika.eu: Fyziologický vývoj úchopů u dětí. [online]. [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/fyziologicky-vyvoj-uchopu-u-deti/>
- Jak správně psát - jak správně kreslit. [online]. [cit. 2013-12-14]. Dostupné z: <http://www.jak-spravne-psat.cz/cs/Priklady-spravneho-a-spatneho-psani#.Uqw-tbTyHk8>
- *Učitelské noviny: Aby se děti nebály psaní* [online]. Praha: GNOSIS spol. s r. o., 2009 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=2022>
- ZŠ a MŠ náměstí Svobody 2. [online]. [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: <http://www.zs-ns2.cz/>
- ZŠ a MŠ Na Beránku v Praze 12. [online]. [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: <http://www.naberanku.cz/>

Seznam příloh

- Příloha č. 1 – První část testování pro 2. ročník (klasické vázané písmo)
- Příloha č. 2 – První část testování pro 2. ročník (Comenia Script)
- Příloha č. 3 – Druhá část testování pro 2. ročník (klasické vázané písmo)
- Příloha č. 4 - Druhá část testování pro 2. ročník (Comenia Script)
- Příloha č. 5 - První část testování pro 3. a 4. ročník
- Příloha č. 6 – Druhá část testování pro 3. a 4. ročník (klasické vázané písmo)
- Příloha č. 7 – Druhá část testování pro 3. a 4. ročník (Comenia Script)

Testování žáků k diplomové práci

„Příspěvek k výzkumu písemného projevu žáků na 1. stupni“

Tvé jméno:.....

- Jsi děvče / chlapec

- třída:.....

- Jsi pravák / levák

- tvůj věk je: .....

Přepiš tuto větu do psacího písma:

Ptáci se na podzim stěhují do teplých krajin, na jaře se zas vrátí.

Four sets of handwriting practice lines, each consisting of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line.

Piš říkanku:

Jedna dvě, konza jde,
nese pyšel mouky,
máma se raduje,
že bude péct vdolky.

Piš říkanku:

Jedna dvě, Honza jde,
nese pytel mouky
máma se raduje,
že bude péct vdolky.

Testování žáků k diplomové práci

„Příspěvek k výzkumu písemného projevu žáků na 1. stupni“

Tvé jméno:.....

- Jsi děvče / chlapec

- třída:.....

- Jsi pravák / levák

- tvůj věk je: .....

Přepiš tuto větu do psacího písma:

Ptáci se na podzim stěhují do teplých krajín, na jaře se zas vrátí.

Piš říkanku:

Jedna dvě, Honza jde,
nese pytel mouky,
mama se raduje,
že bude pít vdolky.

